

Spor i Norden

Yrkeskompetanse i små håndverksfag for voksne i Norden

2006-2008

Prosjektrapport

Prosjektrapport Spor i Norden, 1. opplag 2008
Trine Thommessen

© Nordisk Håndverksforum

Innholdsfortegnelse

Innledning	5
Bakgrunn	7
Prosjektmål og målgrupper	7
Prosjektgruppe	8
Resultater	8
1. ØKONOMISKE RAMMEBETINGELSER FOR FAGOPPLÆRING I DANMARK, NORGE OG SVERIGE	9
<i>Tiltak 1.</i>	11
2. CENTERS OF EXCELLENCE	11
<i>Tiltak 2.</i>	11
3. DATABASE	11
<i>Tiltak 3.1.</i>	11
<i>Tiltak 3.2.</i>	12
4. MOBILITET	12
4a. Kartlegging av eksisterende mobilitet i Norden	12
<i>Tiltak 4.1.</i>	14
<i>Tiltak 4.2.</i>	15
4b. Konkrete erfaringer med mobilitetsordninger	15
<i>Tiltak 4.3.</i>	16
5. KARTLEGGING AV SMÅ HÅNDVERKSFAG SOM TRENGER TILTAK PÅ NORDISK NIVÅ	17
5a. Liste over små håndverksfag som bør utredes	18
5b. Kartlegging av et utvalg små håndverksfag	31
<i>Tiltak 5.1.</i>	62
5c. Konklusjoner etter kartlegging av et utvalg små håndverksfag	62
<i>Tiltak 5.2.</i>	64
<i>Tiltak 5.3.</i>	64
6. POLITISK ARBEID	65
Høring i et utvalg under Kultur- og utdanningskomiteen i Nordisk Råd	65
<i>Tiltak 6.1.</i>	65
<i>Tiltak 6.2.</i>	65
7. ORGANISERING	65
<i>Tiltak 7.1.</i>	66
<i>Tiltak 7.2.</i>	66
Forslag til tiltak	67
NORDISK MINISTERRÅD	67
NORDISK HÅNDVERKSFORUM	68
SKOLER, LÆREBEDRIFTER, UTDANNINGSTILBYDERE	69
Vedlegg	69

Innledning

Prosjekt Spor i Norden startet etter at Nordisk Håndverksforum (takket være finansiering fra Nordplus Voksen) hadde vært vertskap for en samling av nordiske aktører som arbeider med håndverksopplæring. På samlingen utarbeidet vi et såkalt "problemtré" som konkluderte med at det er vanskelig å finne opplæringstilbud for voksne i Norden som etterspør yrkeskompetanse i små håndverksfag, både når de etterspør grunnutdanning (fagopplæring) og videreutdanning i et livslangt læringsperspektiv. Prosjektet SPOR I NORDEN har hatt som ambisjon å bidra til å endre på det.

Også dette 2-årige utviklingsprosjektet har blitt realisert takket være støtte fra Nordplus Voksen. Prosjektgruppa har hatt deltakere fra fire nordiske land: Danmark, Island, Norge og Sverige. Dessverre har prosjektet ikke hatt finsk deltakelse. Deltakerne representerer likevel en stor bredde i feltet og har hatt stor glede og nytte av å utveksle erfaringer.

I løpet av prosjektperioden har vi ikke bare møtt hverandre. I mai 2007 hadde vi et møte med Kultur- og utdanningskomiteen i Nordisk Råd der vi la fram våre foreløpige konklusjoner. I det hele tatt har prosjektet vært møtt med positiv interesse fra politikere på nordisk nivå. Vi håper at prosjektrapporten vil bli like godt mottatt og at politikere både på nordisk og på nasjonalt nivå vil gjøre sitt for å gjennomføre tiltakene som vi foreslår.

Rapporten er stort sett skrevet på norsk, men enkelte bidrag har kommet på dansk og svensk, og da er originalspråket beholdt.

Bakgrunn

Situasjonen for de små yrkesfagene er karakterisert ved at det er behov for få yrkesutøvere i de enkelte land og at det derfor kan være vanskelig å opprettholde yrkeskompetansegivende opplæring på nasjonalt nivå. Dette fører bl.a. til at det kan være vanskelig å finne og gjennomføre opplæring for voksne som etterspør yrkeskompetanse i små håndverksfag. For det første er det få tilbud som gir yrkeskompetanse i hvert land. Derneft er det rett og slett vanskelig for den voksne¹ å finne informasjon om tilbudene som faktisk finnes. De gode tilbudene er lite kjent ut over egne landegrensener. Også opplæringstilbydere leter etter gode samarbeidspartnere i andre nordiske land. Nettverket og samarbeidet på tvers av grensene mellom de gode tilbudene som finnes, må styrkes.

En annen problemstilling er at utdannere og opplæringstilbydere på ulikt nivå i utdanningssystemet samarbeider lite. Som vi skrev i prosjektsøknaden: "Generelt kan vi si at vi tenker for lokalt og nasjonalt i tillegg til at vi holder oss på "eget" utdanningsnivå."

Prosjekt Spor i Norden bygger på erfaringene fra et "Nordisk samarbeid om små yrkesfag" som leverte sin rapport i 1999. Dette prosjektet foreslo tiltak knyttet til

- Formidling av opplysninger om små håndverksfag
- Stipendier og studiestøtte
- Avtalen om nordisk utdanningsfelleskap
- Nytt utvalg for samarbeid om små håndverksfag i Nordisk Ministerråd
- Sekretariatsfunksjon for små og verneverdige fag i hvert nordisk land
- Baltisk samarbeid

De små håndverksfagene har fortsatt en tendens til å drukne i mengden av informasjon som er rettet mot utdanningssøkende. Behovet for ekstra studiestøtte til utdanningssøkende i små håndverksfag er også fortsatt til stede. Likeledes fungerer det nordiske utdanningsfelleskapet ikke alltid etter hensikten og det er et ubesvart behov for nordiske spesialordninger for små håndverksfag. Det er stadig et ønske om at andre nordiske land får sekretariater som likner på, og kan samarbeide med, Sekretariatet for små og verneverdige fag i Norsk Handverksutvikling. Samarbeidet med Baltikum kan også utvikles videre.

Utfordringene fra 1999 har ikke endret seg vesentlig. Derimot har situasjonen for mange av de små fagene endret seg. Tiden står ikke stille, utøverne blir stadig eldre og behovet for å gjøre noe for de små håndverksfagene før kunnskapen forsvinner, er mer prekært.

Prosjekt mål og målgrupper

Målsettingene for prosjektet er:

1. Å gjøre det enklere for voksne som etterspør yrkeskompetanse i små håndverksfag i Norden å finne og gjennomføre opplæring
2. Å styrke nettverket mellom ulike opplæringstilbydere i Norden
3. Å samordne tilbud fra opplæringstilbydere

¹ Voksne er her definert som alle over 18 år.

Målgruppa er voksne i Norden som etterspør yrkeskompetanse i små håndverksfag. I denne sammenheng er alle over 18 år regnet som voksne.

Prosjektgruppe

Prosjektgruppen har bestått av to grupper med ulike funksjoner:

Partnergruppe 1 er utdanningstilbydere og -tilretteleggere:

Danmark	Odense Tekniske Skole <i>www.ots.dk</i> Haandarbejdets Fræmmes Seminarium <i>www.hfs.dk</i>	Mogens Viktor Andersen Birgitte Kirstein og Kirsten Klie
Island	The Occupational Council for Design & Crafts	Skúlína Kjartansdóttir
Norge	Kulturringen i Akershus <i>www.kulturringen.no</i>	Marit Sørli
Sverige	Hantverksakademin <i>www.hantverksakademin.se</i>	Carina Lindenstam

Partnergruppe 2 er primært informasjonsinnhentere og -spredere, men har vært representert på alle møtene:

Island	Handverk & Hönnun <i>www.handverkoghonnun.is</i>	Sunneva Hafsteinsdóttir (har vært representert av Arnbjörn Ólafsson, Selma Ragnarsdóttir og Lárus Gunnsteinsson)
Norge	Folkekulturforbundet <i>www.folkekultur.no</i> NHO Håndverk <i>www.nho.no</i>	Björg Vole (har vært representert av Trine Thommessen fra høsten 2007) Björg Hustad (på avslutningsmøtet møtte Morten Klemp)

I tillegg har vi hatt gleden av at Norsk Handverksutvikling (www.nhu.no) ved Inger Smedsrud fra Sekretariatet for små og verneverdige fag og TEC ved Karin Köhler, Tonny Munnecke og Solveig Pedersen har tilsluttet seg prosjektet for egen regning.

Koordinator har vært Trine Thommessen fra Nordisk Håndverksforum, www.nhforum.org.

Resultater

De planlagte resultatene var:

1. En database over "Centers of Excellence"-tilbud
2. En database over aktuelle bedrifter og skoler i Norden
3. 25 voksne på "moderne gesellvandring" hvja Europass
4. Databasen ligger på Nordisk Håndverksforums hjemmesider og blir vedlikeholdt
5. En projektrapport, på nett og i trykt utgave

Teksten som følger går inn på hvert av disse punktene og forteller om hva som er gjort i prosjektperioden. Vi beskriver ikke de nordiske utdanningssystemene i denne rapporten. De er fortsatt svært ulike. Derimot har vi sett nærmere på de økonomiske rammebetingelsene for fagopplæringen. De er ikke mindre ulike.

1. ØKONOMISKE RAMMEBETINGELSER FOR FAGOPPLÆRING I DANMARK, NORGE OG SVERIGE

Innledningsvis hadde vi behov for å sette oss inn i finansieringsordningene for fagopplæring i de enkelte land. Derfor utarbeidet vi denne oversikten over økonomiske rammebetingelser, der vi så på hva lærebedriftene og lærlingene får/ikke får av tilskudd og der vi også så på hvilke tilbud om etterutdanning/veiledning som opplæringsansvarlige i bedriftene får. Det er viktig å forstå at både Kulturringens og Hantverksakademins ordninger er *spesielle* ordninger, dvs. at de bare gjelder for Kulturringen og Hantverksakademien. Oversikten er utarbeidet i 2006/2007, så vi tar forbehold om at det kan ha skjedd endringer.

	Danmark	Norge (generelt)	Kulturringen (spesielt)	Sverige, Hantverksakademien (spesielt)
Tilskudd til lærebedrift	Ikke tilskud til firmaer. Det er kun de godkendte skoler der modtager tilskud i form af taksametre, som er forskellige for de forskellige uddannelser. Alle arbejdsgivere indbetaler en vis del af den samlede lønsum til AER (Arbejdsgivers Elevers Refusionsfond). De virksomheder der har lærlinger kan få lønnen godtgjort, mens lærlingen er på skoleophold.	Hovedmodell for lærlinger under 21 år: Kr. 7.007 pr. mnd. i 24 mndr. (kr 88.100 for 1 år opplæring og 1 år verdiskapning og kr. 80.088 i ekstra tilskudd for små og verneverdige håndverksfag) Hovedmodell for lærlinger over 21 år: Kr. 5.721 pr. mnd. i 24 mndr. (kr. 68.652 pr. år i bedrift)	Som for andre i Norge	40 SKR i timen for 2-årig eftergymnasial utbildning
Tilskudd til lærling	Eleverne kan få tilskud, dels som SU (Statens uddannelsesstøtte) når de begynder på grundforløbet, hvis de ikke en praktikplads, eller hvis der er voksne, en særlig Voksen Erhvervsuddannelses Støtte. Hvis eleverne har en praktikplads (kontraktansættelse) får de en løn i forhold til overenskomsten. Når lærlingen har skrevet en kontrakt, som nu kaldes en praktikaftale med en virksomhed, skal oplæringsstedet betale løn til eleven. Det gælder både unge og de der er voksne og derfor kan opnå en særlig voksenlærlingeløn. Lønnen	Som regel får lærlingen lønn av bedriften. Lærlinger har anledning til å søke lån og stipend i Statens Lånekasse.	Alle lærlingene i Kulturringen får lærlingelønn etter avtalte satser i hele læretiden. Alle lærlinger, uansett fag, har samme lønn.	I eftergymnasial utbildning kan lærlingen få studiemedel.

	varierer fra de forskjellige faguddannelser og det er et aftaleområde mellom mesterorganisasjoner (arbejdsgiverorganisasjoner) og svendeorganisasjoner (arbejdstagerorganisasjoner).			
Opplæring av opplæringsansvarlige i bedriftene		Fagopplæringskontoret i hvert fylke arrangerer gratis kurs for opplæringsansvarlige i bedriftene. Omfanget varierer noe. Innhold: Pedagogisk tenking og metodikk + lover og regler	Kulturringen oppfordrer sine fagansvarlige til å delta i Fagopplæringskurs og møter. Ellers prøver vi å overbringe pedagogisk tenking i våre samtaler med fagansvarlige og lærling. Vi har ikke råd til å betale tapt arbeidsfortjeneste, derfor blir ikke deltakelsen så bra som vi ønsker – og som vi ser behov for.	Ett ikkeformalisert konsept som baserer seg på informative sammankomster med handledare og individuelle gjennomganger på respektive lærlingsplass. En bok ”Handledarens bok” har tagits fram som pedagogisk stöd för handledare.

Oversikten viser at det er store forskjeller i finansieringen av fagopplæringen. Det er m.a.o. store utfordringer knyttet til samordning av utdanningstilbud i små håndverksfag i Norden. Det er behov for en felles politikk mht:

- Støtte til lærebedrifter
- Lønn til lærlinger

Problemet med å finne lære-/praksisplasser er stort i alle nordiske land. Næringsstrukturen har betydning for muligheten til å finne lærebedrifter: Sverige har flest mikro eller veldig store bedrifter, få i mellomstørrelse. Det er i utgangspunktet vanskelig for mikrobedriftene å ta i mot lærlinger (se pkt 3b for nærmere beskrivelse av problemene) og **svært** vanskelig uten økonomisk godtgjøring. I Norge, der bedriftene mottar en godtgjøring for lærlinger, er det likevel ofte vanskelig å finne lærebedrifter blant mikrobedriftene som arbeider med de små håndverksfagene. Å få bedrifter til å ta i mot lærlinger er både et spørsmål om økonomi og kultur. Bedriftene må se på seg selv som viktige aktører i utdanning og rekruttering. Vekselutdannelse, som i Danmark, gjør det lettere for bedriften å se sin rolle i opplæringen. Den norske modellen (2 år skole og 2 år i bedrift) ser ut til å stimulere et syn på lærlingene som arbeidstakere som skal sørge for bedriftens inntjening mer enn som lærlinger i en læreprosess. I Danmark kan bedrifter med 1-5 ansatte ofte ha 1-3 lærlinger. Kulturen er en annen. Arbeidslivets organisasjoner er også tettere inne. Lærlingen får betalt (begynnerlønnen er 43 kr i timen).

Prosjektgruppen mener at norske ordningen med å gi lærebedriftene økonomisk kompensasjon for merarbeid og ekstra utgifter ved å ha lærlinger bør utvides til å gjelde andre nordiske land.

Tiltak 1.

Det må utarbeides en felles nordisk politikk for støtte til lærebedrifter og lønn til lærlinger i de små håndverksfagene.

2. CENTERS OF EXCELLENCE

De små håndverksfagenes lave status, også blant utdanningssøkende, skyldes bl.a. at fagene er lite synlige i samfunnet. Idéen bak å utnevne nordiske "Center of Excellence" i små håndverksfag er å synliggjøre de gode utdanningsmiljøene som faktisk finnes.

Planen var å etablere en database over Centers of Excellence. Det viste seg imidlertid at arbeidet med formulere kriterier for tildeling av utmerkelsen "Center of Excellence" tok lenger tid enn forventet. Vi har valgt å prioritere å få kriteriene på plass. I tillegg har prosjektgruppen samlet inn forslag til kandidater som er nominert til utmerkelsen. Fra Danmark, Norge og Sverige er kandidatene utvalgt av en nasjonal arbeidsgruppe, men Island har levert en liste over skoler som tilbyr opplæring i håndverksfag uten at kandidater til Center of Excellence er utvalgt. Forslagene og listen er vedlagt rapporten, se vedlegg 1.

Kriterier for utnevning til Center of Excellence:

1. *CeO har gjort en spesiell innsats for å ta vare på og utvikle håndverkskunnskap*
2. *CeO utmerker seg med et særlig høyt faglig kvalitetsnivå*
3. *CeO arbeider med håndverk på en slik måte at ungdom og voksne tilegner seg kunnskap som gir yrkeskompetanse*
4. *CeO arbeider aktivt med informasjonsspredning om små håndverksfag*

Tiltak 2.

Ledelsen for Nordisk Håndverksforum må arbeide videre med saken med sikte på at de første Centers of Excellence utnevnes i 2010.

3. DATABASE

Planen om å utarbeide en database over nordiske skoler og lærebedrifter gikk vi fort bort fra. Skolesystemene og utviklingen i bransjene er hele tiden i utvikling og det ville bli en umulig oppgave for Nordisk Håndverksforum å holde en slik database oppdatert. I stedet for å etablere én database, ønsker vi å bidra til at informasjon om skoler og lærebedrifter blir gjort tilgjengelig ved hjelp av lenker til hverandres hjemmesider.

Tiltak 3.1.

Vi oppfordrer alle skoler, lærebedrifter, utdanningstilbydere og utdanningsmyndigheter til å inkludere informasjon om tilbud i andre nordiske land på sine egne hjemmesider.

I tillegg har vi undersøkt om det er mulig å legge ut informasjon om opplæring i andre nordiske land på de nasjonale nettstedene som ungdom og voksne bruker for å finne informasjon om opplæring.

Nettstedene vi har funnet fram til er:

Danmark	www.ug.dk Offentlig uddannelse for voksne er på www.vidar.dk
Finland	www.opintoluotsi.fi/sv-Fi
Island	www.ir.is www.fsu.is
Norge	www.vilbli.no www.ung.no http://utdanning.no www.muligheter.no
Sverige	www.ams.se www.syoguiden.com www.skolverket.se www.hantverksbasen.se

Vi har også tatt kontakt med de europeiske databasene www.ploteus.net og www.moveart.org for å legge ut informasjon om utdanningstilbydere. Ploteus har fått ny nettside: <http://europa.eu.int/ploteus>. Der ligger først og fremst linker til nasjonale websidene, så den er mest aktuelt via disse. Moveart svarte på henvendelsen, men la aldri ut informasjonen som ble tilsendt. Det ser m.a.o. ut til at disse nettstedene er lite aktuelle å bruke for den enkelte opplæringstilbyder.

Tiltak 3.2.

Vi oppfordrer alle opplæringstilbydere i små håndverksfag om å be om å få informasjon om egne tilbud ut på alle de nasjonale nettstedene for utdanningsøkende slik at også tilbud i andre nordiske land blir kjent.

4. MOBILITET

Av prosjektgruppens medlemmer arbeider Kulturringen (Norge) og Hantverksakademin (Sverige) med tilrettelegging av opplæringsløp for individuelle lærlinger i små håndverksfag og med personlig oppfølging av lærlinger. Odense tekniske skole er en "vanlig" skole for fagopplæring på videregående skoles nivå mens Haandarbejdets Fræmmes Seminarium er på et høyere utdanningstrinn idet skolen tilbyr en profesjonsbachelor. De andre partnerne arbeider ikke med direkte elev/lærling-kontakt.

4a. Kartlegging av eksisterende mobilitet i Norden

Vi har valgt å konsentrere oss om mobilitet i Norden siden Norden er rammene for vårt prosjekt, men vil gjerne peke på at mobilitet til resten av Europa, og evt. til andre verdensdeler, både er aktuelt og gjennomførbart.

Først lette vi fram eksempler på samarbeidsordninger som fungerer, eller som *har* fungert.

Eksempler på samarbeid Island og Danmark

Møbeltapetserere har utdannet seg i Skive og skomakere har utdannet seg på TEC, København.

Eksempler på samarbeid Norge og Danmark:

1. Norske pottemaker har gått på skole i Sønderborg og danske pottemakerlæringer har fått lærlingeplass i Norge gjennom Praktik-i-Udlandet-ordningen. Dette er imidlertid historie da pottemakerutdannelsen i Danmark er borte. I Norge har faget endret navn til "keramiker".
2. Norske gipsmakere har skoletilbud i Haslev.
3. Norske orgelbyggere har gått på 5 ukers teorikurs på København tekniske skole. Nå forlyder det fra fagmiljøet at det hvert år er usikkerhet mht til oppstart av utdanningen på København Tekniske Skole og at utdanningen for øvrig ikke skal være optimal. Det er tatt kontakt med skolen for å bedre forholdene.
4. Norske gullsmeder har gått på kurs på "Gullsmedhøjskolen" på København tekniske skole.
5. EUC Ringsted har samarbeidet med Tinius Olsen videregående skole på Kongsberg om deler av urmakerutdannelsen.
6. Tidligere tok en del danske (og noen svenske) statsborgere trebåtbyggerutdanning på Norheimsund videregående skole. Avd. Jondal, men denne utdanningen er borte nå.

Eksempler på samarbeid Norge og Sverige

1. Norske glasshåndverkere går på skole hos Orrefors og Kosta Boda.
2. Norske elever har gått på den private salmakerskolen i Tärsjö.
3. Tidligere fantes en samarbeidsavtale med Skandinaviska Gjuteriskolan i Jönköping som innebar at norske elever kunne få opplæring der.
4. Mange nordmenn har utdannet seg ved Tilskäarakademin i Göteborg eller Stockholm.
5. Hantverkscentrum i Tibro har hatt norske elever på kurs (både korte og lange) i forgylling, møbelsnekring og møbeltapetsering.

Eksempler på samarbeid Sverige og Danmark

Det er eksempler på at svenske "studiemedel" har gått til danske skoler for å finansiere svenske elever. Elevene har da hatt "praktik" i Sverige.

Eksempler fra partnere i prosjektet

Håndarbeidets Fremmes Seminarium har sett på antall nordiske elever i perioden 2003-2007. Dette er elever som har funnet skolen "av seg selv". Til sammen har skolen hatt 6 islandske, 3 norske og 1 svenske elever fra 2003 til 2007. Disse elevene har gjerne funnet praksisplasser i hjemlandet, slik at i samme tidsrom har 6 islandske, 3 norske og 3 svenske praksissteder vært benyttet. To av de svenske praksisplassene er ved teatre i Malmø som ligger svært beleiligg til for studenter i København. I løpet av prosjektperioden har koordinator utarbeidet en liste over mulige norske praksissteder, men studentene har funnet andre tilbud. Det er nødvendig med økonomisk støtte til reise og opphold dersom studentene skal oppleve det som realistisk å reise ut.

Odense Tekniske Skole har hatt 6 norske elever og 1 islandsk elev på den videregående malerskole i perioden 2003-2008. De fleste har gått flere kurs i en periode på to år.

Kulturringen i Akershus har utarbeidet en oversikt over utplasserte lærlinger fra 1998 til 2008. Noen lærlinger har vært flere steder, slik at tallet utplasseringer er større enn antall lærlinger. Til sammen 11 lærlinger har tatt deler av utdanningen sin i Norden og Europa: 2 i Danmark, 4 i Sverige, 4 i Storbritannia, 1 i Tyskland, 1 i Belgia og 1 i Frankrike. Kulturringen opplyser at det har vært vel så enkelt å finne partnerbedrifter i Europa som i Norden. I den senere tid har lærlingene vært lite interessert i å være utplassert i andre land. Grunnene kan være flere: Familie, små barn, hunder, vegring for å reise fra venner, redsel for ikke å skjønne språket, generell hjemmekjærhet.

Eksemplene viser at en viss mobilitet er til stede, men at det også eksisterer praktiske og følelsesmessige hindringer. Det er sannsynligvis slik at det alltid vil finnes elever og lærlinger som har gode grunner til å vegre seg for å ta hele eller deler av utdanningen sin i andre land. For de små håndverksfagene blir det derfor ekstra viktig å utvikle utdanningstilbud som kombinerer skole, arbeidsplass og nettbasert veiledning, ettersom det kan være vanskelig å finne utdanning i nærheten av bostedet. Arbeidsplassopplæring er nødvendig fordi handlingsbåren kunnskap best overføres i arbeidsfellesskap preget av mesterlære, men arbeidsplassopplæring kan suppleres med øving på egen hånd under nettbasert veiledning. Den norske opplæringsplattformen FIFF er i bruk for bl.a. frisør- og blomsterdekoratørfagene og kan utvides til bruk for små håndverksfag.

Tiltak 4.1.

Utdanningstilbud som kombinerer praktisk yrkesutøvelse og nettbasert individuell øvelse må utvikles.

Praktik i Udlandet²

Den danske PiU-ordningen – Praktik i Udlandet – fungerer slik at elever på danske skoler kan gjennomføre (noen av) sine praksisperioder i andre land enn Danmark. Ordningen gjelder for hele verden. Hvert utenlandsopphold kan være mellom 1 måned og 3 år. Gjennomsnittlig opphold er 9 måneder. Skoledelen av utdanningen må tas i Danmark. Det må også avsluttende prøver. Utdannelsen avsluttes med dansk sertifisering.

PiU-ordningen kan være bedriftsbasert eller skolebasert. I det første tilfellet har eleven en arbeidsgiver i Danmark og det er denne arbeidsgiveren som velger å la sine lærlinger ta deler av opplæringen i et annet land. I det andre tilfellet er det skolen gir elevene anledning til å ta hele eller deler av praksisopplæringen i utlandet.

Eleven/lærlingen skal motta lønn. I den bedriftsbaserte formen for PiU betales lønnen ofte av den danske "hovedarbeidsgiveren". I den skolebaserte modellen må mottakerbedriften betale denne lønnen for praksisperioden. Eleven/lærlingen får PiU-støtte mens han/hun går på skolen. Det er en erstatning for den lønnen eleven/lærlingen ikke får fordi praksisperiodene er i utlandet. En dansk elev/lærling får lønn både på skole og i praksis.

De fleste som deltar i PiU-ordningen deltar i den bedriftsbaserte modellen. 75 % av de ca 1000 elevene/lærlingene som hvert år reiser ut, arbeider innen "hotell og restaurant" og "handel og kontor". Mange reiser da til samarbeidspartnere av "hovedarbeidsgiveren".

Et fungerende eksempel på at andre nordiske land kan nyttiggjøre seg ordningen, er at sørsvenske frisører tar frisørutdanning i Danmark, men reiser hjem i praksisperiodene og lærer/arbeider der. For at PiU-ordningen skal gjelde andre nordiske lands innbyggere, må det finnes et faglig utvalg for det aktuelle faget i Danmark. Det kan være vanskelig for mange små fag, som ikke er representert av faglige utvalg. Skolen/eleven sender en søknad om utenlandspraktikk til de faglige utvalgene.

Den bedriftsbaserte PiU-ordningen passer dårlig for de små fagene. De små fagene har sjelden kapasitet til å bygge opp et samarbeid mellom "hovedarbeidsgiver" i Danmark og biarbeidsgiver/lærebedrift i et

² Se også www.udiverden.dk/default.aspx?id=4705 og www.ciriusonline.dk/Default.aspx?ID=27

annet nordisk land. Når det ikke finnes faglig utvalg for et fag, fungerer ordningen ikke. Det er også et problem at bedriften ikke får noe tilskudd for å ha lærlingen hos seg.

Den skolebaserte PiU-ordningen egner seg imidlertid godt for de små fagene, forutsatt at mottakerbedriftene kan og vil betale eleven/lærlingen lønn, og at det er mulig å finne et faglig utvalg.

Det er mulig å tenke seg at det kan utvikles en *nordisk PiU-ordning*, basert på skolemodellen. En nordisk PiU-ordning for små håndverksfag bør i utgangspunktet bygge på at skolegangen tas der det finnes et kompetansemiljø (se noen av miljøene som er nevnt for de enkelte fagene senere i rapporten), uavhengig av land. Det kan evt også etableres et skolesamarbeid mellom skoler i Norden som gjensidig anerkjenner hverandres skoler som likeverdige. Ordningen bør ikke bare lønne lærlingen, men gi et tilskudd til bedriftene som tar i mot og gir opplæring.

Det bør også være mulig å bidra til en finansiering av en ren mesterlæreordning der all opplæring tas i en eller flere bedrifter.

Tiltak 4.2.

Det må igangsettes arbeid med å utrede en mulig nordisk Praktik-i-Udlandet-ordning.

4b. Konkrete erfaringer med mobilitetsordninger

Innledningsvis informerte Kulturringen og Hantverksakademien sine lærlinger om muligheten for å ta deler av utdanningen sin i et annet nordisk land. Da støtte vi på hindringer: Det er ofte vanskelig for voksne i å delta på utvekslinger, i sær når de har familie. Dessuten var det (i Norge) fra bedriftenes side en viss motvilje mot å slippe lærlingene fra seg av økonomiske hensyn. I tillegg kommer problemet med at det økonomiske rammeverket er så forskjellig fra land til land at det er vanskelig å finne fram til tilfredsstillende ordninger for å finansiere utplasseringer

Den som skal ta deler av utdanningen sin i et annet land, trenger bidrag til reise og opphold utover vanlig studiestøtte. Det er mulig å søke Leonardo mobilitet (en gang i året for minimum to deltakere i grunnleggende yrkesopplæring (IVT) for opphold mellom 2 og 39 uker) og Nordplus (Junior og Voksen). Nordplus Junior har tilbud om individuell elevmobilitet som "inkluderar arbeidsplatsbygging för både elever i yrkesutbildningar och för elever i teoretiska program"³. Det er skolen som må stå som søker, det er ikke anledning til at lærlingen selv søker. Nordplus Voksen støtter "udveksling af elever og kursister i folkeoplysning og voksenundervisning"⁴. Nordplus-ordningene har søknadsfrist en gang i året og åpner for opphold fra én uke til ett år. Støtten til mobilitetsprosjekter inkluderer reiseutgifter, oppholdsutgifter, administrative utgifter og andre utgifter. Tilskudd til mobilitet er basert på fastsatte satser for reise og opphold. Det er krav om egenfinansiering.

Det har visst seg at prosjektets mål om 25 utplasseringer i løpet av prosjektperioden var for høyt i betraktning av partnernes samlede kontakt med elever/lærlinger. Ingen lærlinger fra Kulturringen eller Hantverksakademien søkte utplasseringer i løpet av prosjektperioden. Prosjektets islandske partner fikk tilsagn på støtte fra Leonardo Mobilitet til å sende 6 elever/lærlinger til andre nordiske land. Tre elever/lærlinger, alle innen gullsmed/sølvsmed (som på Island er ett fag), søkte praksisplasser høsten 2008., Foreløpig har én har fått praksisplass for å arbeide spesielt med filigran hos en norsk gullsmed.

³ http://nordplusonline.org/sca/junior/om_nordplus_junior 27.10.2008

⁴ http://nordplusonline.org/sca/voksen/om_nordplus_voksen 27.10.2008

Norges Gullsmedforbund, som var behjelpelig med å søke praksisplasser, fant ikke plasser til de to andre. Begrunnelsen fra bedriftene er at de er små og verken har tid plass eller tid, og at det er behov for lang planleggingstid. I Sverige har det vært mulig å få en praksisplass på halvtid i de første tre månedene av utplasseringen og på fulltid resten av tiden. Dette er ikke optimalt for lærlingen. Fra Danmark har vår islandske partner ikke fått respons.

Disse erfaringene viser bl.a. at behovet for utplasseringer er vanskelig å forutsi, men også at utplasseringer trengs når behovene er der. I mange små fag er det behov for individuelle opplæringsløp og stor fleksibilitet i systemene som bygger opplæringsløpene. Likeledes viser eksempelet fra Island at det er vanskelig å skaffe lære- og praksisplasser i små fag. Bedriftenes behov for planlegging og faste systemer kan kollidere med det faktum at tilgangen på elever/lærlinger er sporadisk i de små håndverksfagene. Det er ikke lett for en mikrobedrift å legge til rette for en lærling for deretter å måtte tilpasse seg en arbeidssituasjon uten lærling.

Partnergruppen mener at både Nordplus eller Leonardo-ordningene er tungroddet når en har behov for individuelt tilpassede opplegg og stor fleksibilitet. Det er i dag langt enklere å organisere utvekslinger med skoleklasser enn med enkeltindivider som har behov for et spesialtilpasset opplegg.

Etter vår mening fungerer utvekslinger for små håndverksfag best slik:

1. "De(n) ansvarlige" for eleven/lærlingen og opplæringsforløpet⁵ bør først reise på "forberedende besøk", etablere kontakt og planlegge samarbeid.
2. Informasjon om muligheten for opphold i andre land må være lett tilgjengelig for eleven/lærlingen og søknadsprosessen må være så enkel at eleven/lærlingen kan søke selv.
3. Det må likevel være "noen" som håndterer formalitetene og som veileder eleven/lærlingen i selve søknadsprosessen. Det beste er at disse er eksperter på søknadsprosedyrene.

Det må være en økonomisk støtteordning/fond som er øremerket for små håndverksfag der det er mulig å søke om støtte, både til forberedende besøk, til eleven/lærlingen som skal reise (reise, opphold, forsikring mv) og til evt. bedrifter som skal ta i mot lærlingen. Fritt skolevalg i Norden gjør at skolene ikke burde trenge støtte. Det kan etableres et nytt fond eller den øremerkede støtteordningen kan legges inn i et fungerende system, som for eksempel Nordplus.

Tiltak 4.3.

Det må etableres en økonomisk støtteordning/fond som er øremerket små håndverksfag der det er mulig å søke om støtte til

- a. *Utvekslinger for elever/lærlinger (til forberedende besøk, til eleven/lærlingen som skal reise og til bedrifter som skal ta i mot)*
- b. *Håndverkernettverk (reiser, opphold og tapt arbeidsfortjeneste)*
- c. *Andre tiltak øremerket små håndverksfag*

Fondet bør forvaltes av et sekretariat som også kan gi råd mht søknader og utplasseringer, se tiltak 7.1.

⁵ Hvem dette er, varierer fra land til land og fag til fag.

5. KARTLEGGING AV SMÅ HÅNDVERKSFAG SOM TRENGER TILTAK PÅ NORDISK NIVÅ

Vi har blitt enige om å bruke betegnelsen "små håndverksfag". Andre navn har vært drøftet, som "kulturhåndverk" og "tradisjonshåndverk". "Små håndverksfag" er imidlertid en betegnelse som alle nordiske fagmiljø kan enes om. Hvilke fag som er "små" vil være tema for drøfting. Stadige endringer gjør det også vanskelig å si nøyaktig hvilke fag som til enhver tid er "små".

Prosjektgruppa har diskutert seg fram til enighet om noen argumenter for at små håndverksfag må overleve:

Kortsiktige begrunnelser:

- Det skal være mulig for den som tar opplæringen å finne/skape seg et levebrød.
- Samfunnet tjener på at yrket finnes. For eksempel sparer samfunnet utgifter på helsebudsjettene når sukkersyke får tilpassede sko.

Langsiktige begrunnelser:

- Noen verdier og kunnskap ønsker samfunnet å bevare fordi de er en del av kulturen og tradisjonen, dvs. av kulturvernensyn.
- Det er ikke mulig i dag å forutse hvilken kunnskap som trengs i framtiden. Det er behov for en "genbank" av kunnskap i samfunnet, bl.a. håndverkskunnskap.

Når en skal kartlegge de små håndverksfagene er det viktig å være klar over følgende:

1. Mange fag har svennebrevsordninger, men ikke alle. De hører likevel med i bildet. Det kan være flere grunner til at fag ikke fører til et svennebrev; noen fag har falt ut av systemet fordi det, for eksempel, er få utøvere, andre har aldri kommet inn i systemet.
2. Noen fag har svennebrev i noen nordiske land, men ikke alle. Håndveverfaget, for eksempel, finnes i Norge og Sverige, men ikke i Danmark og på Island.
3. Noen fag eksisterer i navnet, men er nesten tomt for håndverkskunnskap. Urmakerfaget i Norge er et eksempel på dette.

For å vurdere hvilke fag som trenger tiltak på nordisk nivå, er det relevant å se på følgende:

- Antall utøvere
- Utøvernes alder
- Finnes det lærlinger og unge utøvere?
- Finnes opplæringsbedrifter som er villige til å ta i mot lærlinger og unge utøvere?
- Finnes faget som en del av fagopplæringssystemet i det enkelte land?
- Hvilket marked finnes for produktene og tjenestene som håndverkerne produserer?

Vi har ikke i dette prosjektet hatt ressurser til å besvare disse spørsmålene for hvert enkelt fag. Statistikken på området er mangelfull og et slikt arbeid krever en større utredning og mer forskning.

5a. Liste over små håndverksfag som bør utredes

I diskusjonen om hvilke håndverksfag vi skulle prioritere å kartlegge, ble vi raskt enige om at vi skulle ta utgangspunkt i listen med 36 små yrkesfag som var brukt i det tidligere nordiske prosjektet ("Små yrkesfag" 1994-1999). Samtidig ønsket vi å ta utgangspunkt i partnernes egne behov og utarbeidet derfor en oversikt over behovene. I tillegg har vi sett på Förteckning över hotade hantverksyrken laget av Stockholms Hantverksförening i 2004, se Vedlegg 5. Gruppen har på bakgrunn av dette utarbeidet en liste over små håndverksfag som bør kartlegges nærmere for å vurdere hvilke fag som trenger tiltak på nordisk nivå.

Oversikten som følger beskriver primært om det finnes formell utdanning i fagene. I tillegg er det for enkelte fag og land knyttet noen kommentarer til rekruttering og markedsmuligheter. Vi tar forbehold om at det kan være feil i oversikten. Situasjonen endrer seg, som også tidligere nevnt, raskt. Når vi fokuserer på den formelle utdanningen, skyldes det en oppfatning om at tilgang på formell utdanning, her svennebrev, er *nødvendig* dersom fagene skal overleve.

Fag	Danmark	Island	Norge	Sverige
Bokbindare/håndbokbinder/ kirjansitoja/handbókbindari/bog binder	Uddannelsen er nedlagt 1. 10. 2006, men er erstattet af uddannelse til Grafisk Tekniker, med mulighed for uddannelse i speciale som Industri- eller Håndbogbinder. Uddannelsen varer 3 år 6 måneder. Svendebrev	Svendebrev Mesterbrev	Svendebrev	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på Leksands folkhögskola. Gesällbrev och Mästarbrev
Borstbindare/børstebinder	Findes ikke som uddannelse	Ingen uddannelse	Ingen uddannelse	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Mästarbrev
Brodös (ortstypisk)/ Bunadtilvirker	Finnes ikke som uddannelse/svendebrev, men broderi tilbydes bl.a. på Haandarbejdets Fremmes Seminarium og på og Tekstilseminarieret i Viborg som en del af en 3½ årig PB-uddannelse (profesjonsbachelor) i tekstile fag og formidling. Man tager eksamen i broderi. Vanskeligt at finde beskeftigelse (muséer, teatre)	Findes ikke uddannelse svendebrev i Island men undervises på kurser .	Nytt fag (1997) med over 50 avlagte svenneprøver i alt, 4 nye læringer i året i snitt Flest privatisprøver Vanskelig å finne lærebedrifter Dårlig innføring, men god beskeftigelse Deler av opplæringen til svennebrev tilbys av studieforbund Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning i konstsoömad på Handarbetets Vänner Skola (HV). Gesällbrev och Mästarbrev
Båtbyggare/trebåtbygger/ veneenrakentaja/bátasmiður/bå debygger	Findes som speciale under Maritime Håndværksfag. Uddannelsesetid 4 år. Svendebrev	Findes ikke mer	Svendebrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på flera folkhögskolor till exempel: Skeppsholmen och Stensund. Mästarbrev

Dekorasjonsmaler (rosemaler)/dekorationsmaler	Findes ikke som utdanning	Svendebrev Mesterbrev, dekorasjonmaleri er en del af en generel maleruddannelse	Ingen formell utdanning Rosemaling tilbys som kortere kurs av studieforbund.	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns även på privat skola i Norrköping. Kortare kurser i studieförbund
Förgyllare/förgyller/ kultaaaja/gylling/förgyller	Findes ikke som utdanning. Malerfagets videregående utdanning har lidt undervisning i forgyldning. Konservatoruddannelsen har lidt undervisning i forgyldning	Ingen utdanning	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Gesällbrev och Mästarbrev
Garvare/garver	Findes ikke som utdanning	Ingen utdanning	Svennebrev (industrielt fag)	Se kartlegging av garvare
Gjeltjutare/gjortler/ messinkivalaja/leirsmiður/gjortle r	Findes som speciale under Metalsmed: Gørtler og Gørtler-armatur. Svendelev 4 år.	Ingen utdanning	Svennebrev Få utøvere. Utsatt fag.	Ingen formell utdanning, man må lære faget i bedrift Mulig å gå opp til svenneprøve (gesällprov) Ingen har gjort det de siste ti år.
Gjutare/støper/valaja/ målmeypumaður	Er nedlagt som utdanning i 2008	Findes ikke		Utbildningsmuligheter till konstgjutare finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Gesällbrev och Mästarbrev
Glasblåsare/glasshåndverker/gil asblæser	Ikke svendelev Utdanning på Glas- og Keramikskolen (videregående, dvs. høyere nivå)	Findes ikke	Svennebrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på Kosta glasbruk och på Konstfack.

Gravør/gravør	Findes som speciale under metalsmed. Svendebrev 4 år.	Findes ikke uddannelse/svendebrev, men der findes gravør kurser i guldsmedfaget	Svennebrev Høj gennemsnitsalder på utøvere Mesterbrev	Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne.
Gråstensmurare/tørrmurere	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke	Ikke svennebrev Marked for flere	Utbildning saknas
Guldsmed/guldsmed/guldsmed	Speciale under Ædelsmed. Svendebrev 4 år.	Svendebrev Mesterbrev Vanskelig tilgang på lærepladser (gulds- og sølvsmed)	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Uddannelse findes også på Guldsmedsskolen i Falköping. Gesällbrev och Mästarbrev
Handpressföryllare	Findes ikke som uddannelse	Ingen uddannelse	Ingen uddannelse	Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne.
Hovslagare/hovslager/ kengitysseppä/skeifusmiður/ beslagsmed	Beslagsmed Uddannelsesstudie 4 år Svendebrev	Ingen uddannelse	Svennebrev	Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Gesällbrev och Mästarbrev
Kakkelugnsmakare/ kaakeliuunintekijä/ofnasmíður/k akkelovnsætter	Findes ikke uddannelse	Findes ikke	Ingen uddannelse	Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Gesällbrev och Mästarbrev
Knappemaker	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke	Ingen uddannelse	Utbildning saknas
Konstknypplare/knypplere	Findes ikke som uddannelse Horsens Uddannelsescenter tilbyder grundforløb i klassisk knipling, opdelt i 11 moduler (weekendkurser) á 16 timer med mulighed for videre selvstudium.	Ikke svennebrev, men korte kurser som bruges til nationaldrakten.	Ikke svennebrev eller andet uddannelsestilbud, men kurs i studieforbund, Ikke arbejdspladser eller egne bedrifter Lite marked	Kortare kurser på Vadsena folkhögskola, HV, och Linköpings Universitetet. Gesällbrev och Mästarbrev

Kopparslagare/kobbersmed	Speciale under metalsmed. Svendebrev 4 år	Findes ikke	Ikke svennebrev	Utbildning saknas
Korgmakare/kurvmaker/ korinpuñoja/körfugerð/kurvema ger	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke svendebrev, men som kunsthåndværk	Svennebrev Få utøvere Vanskelig å leve av å lage tradisjonelle produkter. Mer over mot kurs og kunsthåndverk + kombinert med hagebruk Markedsgrunnlag i vekst(?) Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Mästarbrev
Korsnär/buntmaker/buntmager/ turkkuri/feidskeri	Speciale under beklædningshåndværker. Uddannelsesetid 3 år 9 måneder Svendebrev	Anerkendt håndværksfag, men ganske få praktiserende buntmakere findes i Island og faget undervises ikke	Svennebrev Få (og flest eldre) utøvere, utvikling i retning rent salg Mesterbrev	Utbildning saknas
Krukmakare/pottemaker/ ruukuntekijä/leirkerasmiður/pot temager	Har eksisteret som uddannelse, men er nu nedlagt.	Anerkendt håndværksfag – undervises på en kunstskole, helt op til universitetsniveau	Byttet til keramikfaget, dvs. svennebrev som keramikker Få utøvere i pottemakerfaget, de fleste har egen bedrift Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på flera folhögskolor och studieförbund samt på Konstfack. Mästarbrev
Listmakare/listemager	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke	Ingen utdanning	Utbildning saknas. Utbildning i rammakaryrket finns genom lärlingsutbildning för vuxna.
Litograf	Findes ikke som uddannelse Der findes uddannelser som grafisk tekniker med specialer som Serigraf eller Grafisk trykker Uddannelsesetid 4 år Svendebrev	Findes ikke	Nedlagt som fag	Utbildning saknas
Medinsk perukmakare/ maskør- og parykkmakere/parykmager	Ikke selvstændig uddannelse Frisøruddannelsen indeholder fremstilling af paryk	Findes ikke	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna.

Metaltryckare/Metaltrykker	Speciale under Metalsmed Uddannelsesetid 3 år Svendebrev	Findes ikke	Ikke svennebrev	Utbildningsmuligheder findes i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Gesällbrev och Mästarbrev
Modist/hattmager/ modistil/hattagerð	Findes ikke som selvstændig uddannelse, men det anbefales at tage uddannelse som Beklædningshåndværker. Uddannelsesetid 2 år 8 måneder til 3 år 2 måneder.	Anerkendt håndværksfag	Svennebrev	Utbildningsmuligheder findes i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Gesällbrev och Mästarbrev
Orgelbyggare/ urkjenrakentaja/orgelsmiður/or gelbygger	Speciale under snedkerfaget. Uddannelsesetid: 3 år 6 måneder - 3år-9 måneder Svendebrev	Findes ikke uddannelse	Svennebrev	Utbildning till musik- instrumentmakare finns (ospecificerade instrument även orglar) genom lärlingsutbildning för vuxna. Gesällbrev och Mästarbrev
Planglasblåsare	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke	Finnes ikke utdanning	Utbildning saknas
Porslinsmålare/Porslensmaler/ porcelænsmaler	Overglasurmalere: Uddannelsesetid 4 år. Svendebrev Blåmalere: Uddannelsesetid 1 år 6 måneder Svendebrev Figur/vasemalere: Uddannelsesetid 2 år 8 måneder Svendebrev	Findes ikke	Finnes ikke utdanning	Saknar uppgifter, utbildning saknas troligen
Rigger	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke	Finnes ikke utdanning	Utbildningsmuligheder findes i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Mästarbrev
Repslagare/rebslager	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke	Finnes ikke utdanning To repslagere uddannet som forsøk knyttet til fagopplæring (Lærebedrift Hardanger Fartøyvernsenter), som også har "lærling" nå	Utbildning saknas

Sadelmakare (hest)/salmaker/ satulaseppä/södlasmiður/sadelm ager	Findes ikke som uddannelse	Svendebrev Mesterbrev Ganske få studerer faget	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på skolan i Tärsjö. Gesällbrev och Mästar-brev
Segelmakare/seilmaker/ purjeentekijä/seglagerö/ sejlmager	Speciale under Maritime Håndværksfag Uddannelsesetid 4 år Svendebrev	Findes ikke	Svennebrev Ikke lærlinger siste fem år. Mesterbrev	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Mästarbrev
Serigraf	Der findes uddannelser som grafisk teknikker med specialer som: Serigraf eller Grafisk trykker Uddannelsesetid 4 år Svendebrev	Findes ikke	Svennebrev	Utbildning saknas
Silversmed/sølvsmed (korpus)	Findes som speciale under Ædelmetal: Korpussølvsmed: Uddannelsesetid 4 år, Svendebrev. Bestikssølvsmed: Uddannelsesetid 4 år, Svendebrev	Findes ikke som et fag, undervises kombineret med guldsmedfaget	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på Konstfack, Leksands folkhögskola, Folkuniversitetet samt kortare kurser på flera studieförbund och skolor. Gesällbrev och Mästarbrev
Skiltmakare/skiltmaler/ skiltemaler	Uddannelsen betegnes Skiltetekniker Uddannelsesetid 3 år 3-6 måneder Svendebrev	Findes ikke	Ingen utdanning	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna.

<p>Skomaker/suutari/skosmiður/ Skomager</p>	<p>Ortopædiskomager: Uddannelsesetid 4 år, Svendebrev Serviceskomager: Uddannelsesetid 3 år, Svendebrev Nådlær: Uddannelsesetid 2 år 6 måneder, Svendebrev Få der starter uddannelsen, svært at skaffe praktikplads. Serviceskomager, beskæftigelsen er god, men der er stærkt faldende beskæftigelse hos ortopædiskomagerne</p>	<p>Svendebrev Mesterbrev Vanskelig tilgang på lærepladser</p>	<p>Svennebrev Mesterbrev</p>	<p>Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Gesällbrev och Mästarbrev</p>
<p>Skråddare/kjole- og draktsyer/ vaatturi/klæðskeri (dame)/skrædder</p>	<p>Uddannelse til beklædningshåndværker Uddannelsesetid minimum 3 år maksimum 3 år 4 måneder Svendebrev Få arbejdspladser, må etablere egen virksomhed</p>	<p>Svendebrev Mesterbrev Få arbejdspladser</p>	<p>Svennebrev Mesterbrev</p>	<p>Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Uddannelse findes også på Tillskärarakademin. Gesällbrev och Mästarbrev</p>
<p>Skråddare/herreskrædder/ vaatturi/klæðskeri (herre)/skrædder</p>	<p>Uddannelse til beklædningshåndværker Uddannelsesetid minimum 3 år maksimum 3 år 4 måneder Svendebrev Få arbejdspladser, må etablere egen virksomhed</p>	<p>Svendebrev Mesterbrev Få arbejdspladser</p>	<p>Svennebrev Mesterbrev</p>	<p>Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Gesällbrev och Mästarbrev</p>

<p>Smed (brukssmed)/smiður</p>	<p>Der findes 8 forskellige specialer Svendebrev, varighed varierer fra 2 år til 4 år afhængig af speciale. Smed (rustfast) svendebrev 4 år. Smed (aluminium) svendebrev 4 år Smed (plade- og konstruktion) svendebrev 4 år Smed (bygning og landbrug) svendebrev, 4 år Svejsjer, svendebrev 2 år 6 måneder Klejnsmed, svendebrev 4 år VVS-energiteknik svendebrev 4 år Smed Bearbejdning) Gode beskæftigelsesudsigter</p>	<p>Svennebrev Mesterbrev</p>	<p>Svennebrev Mesterbrev</p>	<p>Utbildningsmuligheder findes i hele landet gennem lærlingsuddannelse for voksne. Utbildning findes også på Sätergläntan-Hemslöjdens gård, samt på nogle folkehøjskoler. Mästarbrev</p>
<p>Snørmakere/possementmaker/po ssementmager</p>	<p>Findes ikke som uddannelse</p>	<p>Finnes ikke uddannelse</p>	<p>Utbildning saknas</p>	<p>Utbildning saknas</p>
<p>Stenhuggere/kivenveistäjä/ hakkaaja/steinsmiður/stenhugger</p>	<p>Uddannelsesetid 3 år 6 måneder Svendebrev Få udannes, men det matcher fint behovet</p>	<p>Anerkendt håndværksfag</p>	<p>Ikke uddannelse og lærefag. Nidarosdomens Restaureringsværksted gir intern oplæring i faget</p>	<p>Utbildning saknas</p>
<p>Stråtaktekkere/tækkemand</p>	<p>Speciale under Træfagenes Byggeuddannelse Uddannelsesetid 3 år 6-11 måneder Svendebrev Fin balance mellem uddannelse og beskæftigelse</p>	<p>Finnes ikke uddannelse</p>	<p>Finnes ikke</p>	<p>Utbildning saknas</p>

Strikker	Strik er en del af en 3½ årig PB-uddannelse (Profesjonsbachelor) i tekstile fag og formidling Tekstilseminariet i Viborg med eksamen i strik. På Designskolen i Kolding arbejder man i løbet af uddannelsen med strik.	Findes ikke	Svennebrev (fra 1997) Få uøvere, liten rekruttering, vanskelig inntjening Mesterbrev	Viss utbildning finns på HV och på Sätergläntan. Gesällbrev och Mästarbrev för handstickare och för maskinstickare
Stukkør/gipsmaker/ kipsinvalaja/veggskreytir	Uddannelsesetid 3 år-9 måneder Svendebrev Uddannes 1 i året, matcher behovet (findes i alt 10)	Findes ikke	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmöjligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna.
Tapetmaker/tapetmager	Findes ikke som uddannelse	Findes ikke		Utbildningsmöjligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna.
Tapetserarer/møbeltapetserer/ møbelpolstrer	Findes som speciale under Boligmontering Uddannelsesetid 4 år Svendebrev Uddannes 30 om året, matcher behovet	Svennebrev Mesterbrev	Svennebrev Mesterbrev	Utbildningsmöjligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns också på Carl Malmstens-skolan, Hatnverkscentrum i Tibro och i någon mån på studieförbundens kurser.
Teaterskråddare/kostymesyer/ teatetteripukuompelija/ búningahönnuður	Ingen uddannelse. Der henvises til uddannelse til beklædningshåndværker Uddannelsesetid minimum 3 år maksimum 3 år 4 måneder Svendebrev	Finnes ikke utdanning	Svennebrev Tas ofte på toppen av annen utdanning som f.eks. kjole- og draktsyer og skredder	Utbildningsmöjligheter finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna.

Tegelslagare/teglstenmager	Findes ikke som utdannelse Der er teglværker der fremstiller specialprodukter og står for opplæring.	Findes ikke	Ingen utdanning	Utbildning saknas
Tenngjutare/tinnstøper/tinstøbe	Vil fremover blive et speciale under ædelsmed, men er ikke specifikt tinstøber Betegnelse Metalstøber Utdannelsesetid 2 år Svendebrev	Finnes ikke utdanning		Utbildning saknas
Tråbildhuggare/treskjærere/træskærer-billedskærer	Findes ikke som utdannelse	Anerkendt håndværksfag	Svennebrev Skoletilbudet finnes på Håndverksskolen på Hjerleid Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finnes i hele landet gjennom læringsutbildning for vuxna. Utbildning finnes også på Hantverkscentrum i Tibro. Gesällbrev och Mästarbrev
Tresvarvare/tredreier/tredrejer	Ikke lenger mulig å få svennebrev, men noe tre dreining finnes i mødelsnedker- eller snedkerfaget	Inngår som en del av opplæringen i trearbeid	Svennebrev Faglærte håndverkere har høy snittalder Mesterbrev	Utbildning saknas
Timmerman/låfter, tømmer	Spesiale under Træfagenes Byggeutdannelse Utdannelsesetid 3 år 6 – 11 månedet Svendebrev	Svendebrev Mesterbrev	Svennebrev i tømrerfaget Læfting med mer må læres gjennom kurs og i bedrift Mesterbrev	Utbildningsmuligheter finnes i hele landet gjennom læringsutbildning for vuxna. Utbildning finnes også på DaCapo samt Högskolan på Gotland
Torvtaklegger	Findes ikke som utdannelse.	Findes ikke		Utbildning saknas
Tunnbindare/bøkker/ tynnyrintekijä/beykir/bødker	Findes ikke som utdannelse, men der kan ske opplæring gjennom museer. Kun en faglært utøver i Danmark	Findes ikke	Svennebrev Kun Arcus som har faglærte bøkkere (og en lærling). Første lærling på svært mange år	Utbildning saknas

Urmakere (inkl. sturumaker)/ kelloseppä/ursmiður/urmager	Svendebrev 4 år.	Svendebrev	Svennebrev Mesterbrev	Utbildning finns på Urmakarskolan i Borensberg. Gesällbrev och Mästarbrev
Vagn-/hjulmakare/ vaunun-ja pyöräntekijä/vagnasmiður/hjul mager - karetmager	Findes ikke som uddannelse. Var normalt en del af Karetmageruddannelsen, som er nedlagt. Der kan foregå en oplæring gennem museer.	Finnes ikke uddanning		Utbildning saknas
Vapensmed/børsemaker/ aseseppä/byssusmiður/bøssem ager	Speciale under Fimmekanikeruddannelsen. Uddannelsestid 4 år Svendebrev	Finnes ikke uddanning	Svennebrev Mesterbrev	Utbildning saknas
Violinbyggare/Følemaker/violin bygger	Findes ikke som uddannelse.	Findes ikke i Island	To ”lærlinger” under oplæring knyttet til Ole Bull Akademiet, Voss.	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Gesällbrev och Mästarbrev
Vävare/håndvever/håndvæver	Findes ikke som uddannelse. Der undervises i vævning på højskoler og håndarbejdsseminarier. Der foregår undervisning i vævning i begrænset omfang på designskolerne.	Anerkendt håndverksfag, men ganske få praktiserende Kurser i husflidskoler	Svennebrev fra 1997 Få (eldre) utøvere, svak innføring, liten interesse blant unge Mesterbrev	Utbildningsmuligheder finns i hela landet genom lärlingsutbildning för vuxna. Utbildning finns även på Handarbetets Vänner Skola och på folkhögskolor. Gesällbrev och Mästarbrev som handvävare och konstvävare

5b. Kartlegging av et utvalg små håndverksfag

Prosjektet har gått dypere inn i noen fag for å danne seg et bilde av situasjonen og se om det er mulig å komme med anbefalinger om tiltak som må til dersom fagene skal overleve. Vi har sett nærmere på fagene:

- Forgyller
- Garver
- Gjørtler
- Gullsmed – Sølvsmed
- Hovslager
- Skomaker
- Teaterskredder/kostymemaker
- Tredreier
- Urmaker
- Håndvever

Fagene er ikke valgt tilfeldig, men ut fra hvilke behov for kunnskap som partnerne i prosjektet hadde. Et skjematisk oppsett for hvert av fagene følger på de neste sidene. I dette arbeidet har vi savnet en finsk partner, men vi har etter beste evne prøvd å skaffe fram informasjon fra Finland. For hvert fag har vi drøftet oss fram til noen konklusjoner om hvilke tiltak som bør igangsettes. Disse er også oppsummert i pkt 5c.

Prosjektgruppa tar forbehold om at det kan være feil i skjemaene. Lesere som finner feil, bes melde fra til trine@nhforum.org slik at rettelsene kan publiseres.

FÖRGYLLARE/FORGYLLER/KULTAAJA/GYLLING/FORGYLDER

Forgylling er basert på en teknikk som består i å legge et tynt belegg av blødgull på ulike materialer. Som forgyller jobber man med ekte gull og slagmetaller på nye og gamle trearbeider i ulike stilarter. Teknikken har ikke forandret seg nevneverdig de siste 1000 år, også verktøyet er stort sett uforandret. Man kan utføre reparasjonsarbeid på gamle antikviteter og kirkearbeid eller forgylle nye speil, billedrammer, møbler, dekorasjoner på interiører og utendørs på stein og metaller.⁶

	Kurs, korte/lange	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Etter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark	Korte kurser	-	Kort forløb i konservatoruddannelsen	Indgår i Malerfagets videregående utdanning med 8 timer Arbeidsmarkedsuddannels e 45556 Anvendelse av eldre maleteknikker – forgyldning (5 dager)	Læreplan Arbeidsmarkeds-uddannelse 45556 Anvendelse av eldre maleteknikker - forgyldning
Finland	Kortare kurser	Läroavtalsutbildning Yrkesexamen ⁷ och specialyrkesexamen för förgyllare			Eksamensbeskrivning Specialyrkesexamen för förgyllare http://db3.oph.fi/nayttotutikinnot/main.nsd?toiminto=2&haku=1&kieli=2&opin_ala=Uopin_ala=futukinto=3089&ekstihaku=&language=sv&kieli=2
Island	Der forekommer korte forløb i forbindelse med kurser i billedinddrømning/maling etc.	Der findes ingen formel uddannelse.			

⁶ <http://www.design-handverk.no/Forgyller> 15.09.2008

⁷ Yrkesinriktede grundexamina kan avlegges antingen vid en läroanstalt eller med läroavtal. Läroavtalsutbildningen baserar sig på ett arbetsavtal (läroavtal) mellan en studerande och en arbetsgivare. Utbildningsanordnaren fastställer läroavtalet. Dessutom kan yrkesinriktade grundexamina avläggas som fristående examina inför en examenskommission. (På www.opintoluotsi.fi heter det at yrkesinriktade grundexamina og specialyrkesexamen er "särskild avsedda för vuxna" og gjerne av legges som fristående examen.)

Norge		Særløp med 1 år skole Vgl design og håndverk + 3 år læretid i bedrift fører til svenneprøve Ca 1 lærebedrift...			http://udir.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=631943
Sverige		- Utbildning som kostar: Hantverkscentrum i Tibro: (a) Kompletterande 60 veckors utbildning genom Skolverket med en avgift som kan finansieras med lån från CSN og (b) 40 veckor utbildning som Arbetsför-medlingen köper, men som kan köpas av andre också. - 2 årig läringsutbildning genom Hantverksrådet eller Hantverksakademin	Del av konservatorutbildningen, Göteborg		- Hantverksakademin har utarbetet valideringsplaner ⁸ - Hantverkscentrum i Tibro sender timeplan etter forespørsel www.hc-tibro.se

Konklusjon

Dette faget står svakt. Det er ikke mulig å ta svennebrev som fyller i Danmark og Island. I løpet av siste 10-årsperiode har det i Norge vært tre lærlinger, samt at noen har tatt fyllerutdanning i utlandet. Siden en del malere o.a. også tar på seg fyllerarbeid, er det neppe marked for særlig mange nye utøvere på kort sikt. Sverige ser ut til å ha det sterkeste kompetansemiljøet. Dette faget er et fag som kan være aktuelt for en fellesnordisk utdanning, alternativt kan det bygges opp et nordisk kompetansesenter. Det bør være mulig å utvikle miljøet på Hantverkscentrum i Tibro til et nordisk kompetansesenter i et livslangt læringsperspektiv og det bør arbeides for å få til en finansieringsordning utenom arbeidsmarkedstiltak/attføring for noen elevplasser ved skolen.

⁸ Generelle, ikke yrkesbestemte, læreplaner finnes på www.skolverket.se. Det finnes ikke sentrale yrkesbestemte læreplaner for små håndverksfag i Sverige. Hver skole må utforme egne planer på grunnlag av de generelle læreplanene.

GARVARE / GARVER

En garvare behandlar olika typer av skinn så att de kan användas till exempelvis kläder och möbler. Konsten att garva läder med garvsyror från bland annat ekbark är tusentals år gammal och garvare är ett av våra äldsta yrken. En garvare arbetar antingen med hantverksmässig garvning eller med industrigarvning. Hantverksmässiga garvningen innebär att man använder vegetabiliska garvämnen som är miljövänliga jämfört med till exempel kromgarvningen som används inom den industriella garvningen.

	Kurs, kortelänge	Folkhögskolor	Videregående oppläring	Högere utbildning	Etter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark			Ingen uddannelse. Danskere uddanner sig i England og i andre land.			
Finland			Utbildning enligt läroavtal, Yrkesexamen för läderberedare, ⁹ Specialyrkesexamen för läderberedaremästare. På Lounas-Suomen käsi- ja taideteollinen oppilaitos finns en linje som är ända i hela Finland där man kan gå grundutbildning (artesan) inom forntida hantverkstekniker. Där ingår garvning. Den kallas för Muinasiteknikan			

⁹ Yrkesinriktade grundexamina kan avläggas antingen vid en läroanstalt eller med läroavtal. Läroavtalsutbildningen baserar sig på ett arbetsavtal (läroavtal) mellan en studerande och en arbetsgivare. Utbildningsanordnaren fastställer läroavtalet. Dessutom kan yrkesinriktade grundexamina avläggas som fristående examina inför en examenskommission. (På www.opintoluotsi.fi heter det att yrkesinriktade grundexamina og specialyrkesexamen er "särskild avsedda för vuxna) og gjerne av legges som fristående examen.)

				artesaanikoulutus, se www.lsktol.fi			
Island				Ingen uddannelse i garverfaget i Island nu.			
Norge				Eleven går 1 år på skole: VG1 Teknikk og industriell produksjon, deretter 3 år som lærling i en garveribedrift.			
Sverige			Bäckedals Folkhögskola i Sveg har en kurs om olika garvnings- och beredningstekniker.	Grundutbildning inom gymnasieskolan på Hantverksprogrammet och Industriprogrammet.	Kvalificerad Yrkesutbildning KY med inriktning Design och Skinnmode anordnas vid Riksskinnskolan i Malung.		

Konklusjon

Generelt er det slik at Kina har tagit marknaden. Tyrkia och Fjärran Östern er ochså stora. Finland är goda på pelsskinn. Den sista garvaren i Danmark har varit tvungen att lägga ner verksamheten (1975-2007) då företaget ej var lönsamt. Det er fortsatt garving av selskinn på Grønland. De store arbeidsplassene på Island er nå stengt. Et eneste firma, Sjóvarleður i Sauðárkrúkur, finnes, se <http://atlanticleather.is>. De garver fiskeskinn. Det finns få utövare i detta yrke i Norge. 1996 blev yrket ett såkalt lærefag. Norge utbildar några enstaka nya garvare per år. Det är mer ett industriellt yrke än ett hantverksmässigt och man använder kemiska produkter i processen i de flesta företag. Det finns endast ett fåtal garverier i Sverige. Antalet garvare som arbetar med hantverksmässig garvning är litet. Industrigarvningen är inriktad mot utvecklad processindustri och högteknologi vilket innebär att arbetstillfällena blir färre. Tämsjö garveri garver fortsatt läder på traditionellt sätt og utbilder sadelmakare. Antalet garvare som arbetar med hantverksmässig garvning är litet. Industrigarvningen är inriktad mot utvecklad processindustri och högteknologi vilket innebär att arbetstillfällena blir färre. Lotta Rahme har ett garveri och en ateljé i gamla Sigtuna och har i mer enn 20 år arbetat med och studerat garvning, hållit föreläsningar samt lett många kurser runt om i Norden. Mycket av sina kunskaper har hon inhämtat direkt från inuiter, indianer, och samer.

Håndverksmessig garvning er et fag med få utøvere og minimal opplæring. Dette er et fag som står svakt og som har behov for nordisk samordning av ressursene.

GELBGJUTARE/GJØRTLER/MESSINKIVALAJA/EIRSMIDUR/GØRTLER

Gjørfleren arbeider med å forme messing og bronse ved støping i sand eller faste former. Gjørfleren lager møbel- og bygningsdetaljer som beslag, skilter og håndtak, men også lysestaker, lysekroner og mindre kunstgjenstander, som regel i små kvanta (opp til 50 eks.). Av og til brukes andre metaller også, som kopper, nysølv, aluminium og jern.¹⁰

Land	Kurs, kortelange	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Etter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark		Del av metallsmed utdannelsen på København tekniske skole, www.kts.dk/uddannelser/produktionogudvikling/metalsmed.asp			www.uvm.dk
Finland		Finnes ikke utdanning			
Island		Ingen utdanning Var tidligere et fag, men ikke nå			
Norge	NTNUs Skolelaboratorium for matematikk, naturfag og teknologi har hatt korte gjørflerkurs	Svennebrev etter særlop: 1 år i skole VGI Design og Håndverk + 3 år i bedrift To svennebrev siste 50 år, noen utøvere uten svennebrev Liten rekruttering			http://udir.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=632755
Sverige		Ingen formell utdanning, man må lære faget i bedrift Mulig å gå opp til svenneprøve (gesällprov) Ingen har gjort det de siste ti år	KY-utbildning ¹¹ i ”Gjutning”, men ikke spesielt i ”gelbgjutning” på Skandinaviska Gjuteriskolan i Jönköping		Krav til gesällprov kan fåes på Gesäll- og Mesterbrevskansliet, se www.hantverk-utbildning.se/gesall

¹⁰ www.vilbli.no 11.09.2008

¹¹ Kvalificerad yrkesutbildning (KY) är en eftergymnasial utbildningsform på högskolenivå som år 2002 blev en del av det svenska utbildningssystemet, www.kyutbildningar.se 15.10.2008

Konklusjon

Gjørtlerfaget er et fag med svært lite volum. Det er riktig å kalle dette et truet fag, i det antallet avlagte svenneprøver er ubetydelig og det er langt mellom nyetableringer av bedrifter. Det er dessuten meget krevende å dra i gang en gjørtlerbedrift med dagens miljøforskrifter. Markedet for produkter og tjenester er ikke bare nasjonalt eller nordisk, men snarere europeisk.

Så små fag som dette, trenger et fellesnordisk utdanningstilbud. Spørsmålet er om eksisterende skoletilbud har potensial til å kunne utvikle seg til et nordisk kompetansesenter dersom ressurser ble satt inn på dette? Københavns Tekniske Skole har verkstedmuligheter per i dag og utdannelsen skal revideres i 2008/2009. Det er da håp om at en ny modell kan gjøre skolen aktuell som kandidat til å bli nordisk kompetansesenter.

GULDSMED - SÖLVSMED

En guldsmed tillverkar smycken i ädla metaller. I arbetet kan ingå att laga eller göra om gamla smycken. Ibland ritas och tillverkas man egna modeller eller samarbetar med kunden om hur smycket ska se ut. Detta arbete kräver konstnärlig förmåga och bra idéer. Man arbetar med handverktyg och med hjälp av maskiner. Man bör även ha insikt i hur man placerar stenar i smycken (juvelfattning), blanksticksgravyr samt cicerering, en teknik för att skapa och utforma mönster i metall. Det finns också guldsmeder som arbetar inom smyckefabrikation. En guldsmed bör även ha kunskap om gemmologi för att kunna bedömma egenskaper hos olika typer av mineral.

Silversmeden arbetar med konsthantverk och formgivning. Man tillverkar prydnadsföremål och silver. Olika föremål arbetas fram med olika tekniker ur silvret. På Island er guldsmed- och sølvsmedfaget ett fag, mens fagene er delt i de andre nordiske land.

Många guld- och silversmeder driver egen verkstad eller driver butik. Ibland är rörelsen en kombination av båda verksamheterna. Det är också vanligt att guldsmeder driver verkstäder med inriktning mot legotillverkning till smyckesfabrikation och service till guldsmedsaffärer.¹²

	Kurs, korte/lange	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Efter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark	Korte kurs i ulike typer metalarbejde i regi av opplysningsorganisationer	2 trin – butikguldsmed (1 år og 6 måneder) og følgende specialer: 1) guldsmed 2) korpussølvsmed 3) bestikksølvsmed 3) ciselør 4) ædelmetalstøber 5) ædelstensfætter www.eud- info.dk/uddannelse.aspx?in d=3&uid=9 2 skoler: EUC-Lillebelt: www.euclillebaelt.dk/cms/ site.asp?p=74 og København Tekniske		Forskellige kurser – København Tekniske Skole: www.kts.dk/efteruddannelser/euaktiviteter.asp?m_id=2&knr=2606	Fra 2008: http://default.industriensudannelser.dk/infobase/net/export/Media%20folder//Uddannelsesordninger%20til%20h%C3%B8ring//Uddannelsesordning%20%C3%A6delsmed.pdf

¹² www.yss.se/yrke_utbildning/visa_yrke/14 15.10.2008

		<p>Skole: www.kts.dk/uddannelser/produktionogudvikling/aedde/ismed.asp</p>			
<p>Finland</p>		<p>Grundexamen inom hantverk och konstindustri (Artesan), med utbildningsprogrammet för planering och tillverkning av föremål, bl.a. en 3-årig utbildning på Axxell Ekenäs (svenskspråkig) www.axxell.fi/enheter/eke-naes/hantverk/guldsmede</p> <p>Därefter kan man studera till guldsmed i yrkeshögskola och få yrkesexamen inom guldsmede, bl.a. på South Carelia Polytechnic – Unit of Art and Crafts: www.sep.fi/taideteollisuus/Sivut/Kivi/projektit_suomi.htm</p> <p>Salpaus Further Education – Lahti, 3-year vocational studies, 120 credits</p>	<p>Lahti University of Applied Sciences: Jewellery and Object Design - 240 ECTS credits www.lamk.fi/eng/mi/studies/undergraduate/jewellery.html</p>	<p>Findes ikke</p>	
<p>Island</p>	<p>I 2007 var 15 kurser givet i forskellige steder ude på landet i sølvsmede – og filigran.</p>	<p>Guld- og sølvsmed, kombineret – 1 skole: Tækniskólinn i Reykjavík, maximum 6 studenter får svendebrev hvert år. Studietid: 4 ar: 98 uger i skole, 72 uger på et arbejdsplads.</p>	<p>Kurs some en del af læreruddannelse – Kemnaháskóli Íslands: http://starfsfolk.khi.is/brynjars/silfur.htm</p>		<p>Fra 2005: http://bella.nmm.stjr.is/utgafur/gullogsilf.pdf</p>

<p>Norge</p>		<p>Omtrent 40 får svendebrev hvert år i guld-sølvsmefaget. 3 trin – VG1, VG2, VG3. Faget omfatter gullarbeid, sylvarbeid og filigran.</p> <p>3 skoler: Setesdal Vidaregående Skule avd. Valle www.valle.vgs.no/ Elvebakken Videregående Skole: www.elvebakken.no/studieret.php?id=2&studret=1 Plus-skolen i Gamlebyen/Fredrikstad: www.plus-skolen.no</p> <p>10 år siden siden det var lærlinger i sølvsmefaget.</p>			<p>VG2 (1 år) - Design og gullsmedhandverk: http://www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.asp?x?id=2100&laereplanid=243089 VG3 (2 år) – Læreplan i gullsmedfaget / opplæring i bedrift: http://www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.asp?x?id=2100&laereplanid=603786&visning=7 VG3 (2 ar) – Læreplan i sølvsmefaget: http://udir.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=606972</p>
<p>Sverige</p>		<p>Guldsmed – 4 skoler – Dackeskolan, Mjölby Gymnasium, Nykvarns Praktiska Gymnasium og Allebergsgymnasiet: www.gymnasieguiden.se/templates/Search.aspx?PageID=206&Text=guldsmed&County=0&Program=&Course=</p> <p>Sølvsmed – Ingen formell utdannelse, men Gymnasieguiden viser 1 skole som underviser i sølvsmede - : www.gymnasieguiden.se/templates/School.aspx?PageID=</p>			<p>Den enkelte skole utarbeider sin egen utdanningsplan etter generelle statlige retningslinjer.</p>

				<p>eID=195&SchoolID=780&Course=&Text=silversted&County=0&Program=&Area=0</p> <p>Hantverksakademin og Stiftelsen Hantverk och Utbildning utdanner voksne som søker seg til gullsmed- og sølvsmedfagene.</p>		
--	--	--	--	--	--	--

Konklusjon

Det er mange unge som er interessert i gullsmedfaget, men det er vanskelig å få læreklasser. I Danmark er kravet om at eleven skal ha læreplan før hun/han begynner på skole, i praksis en adgangsbegrensning. Det er ca 35-40 elever pr år i Danmark. I Island ønsker fagforeningen begrenset rekruttering og det gis bare maksimum 6 svennebrev per år. Ved siste opptak var det 64 søkere til 6 utdanningsplasser. I Norge tar ca 40 personer svennebrev hvert år. I Sverige har 69 svennebrev (gesällprov) blitt avlagt i perioden 1999-2007, med en stadig synkende tendens fra 12 svennebrev i 1999 til 3 avlagte svennebrev i 2007. Hantverksakademin i Stockholm utdanner ca 6 gull- og sølvsmeder årlig.

Siselering og fattig inngår ikke i norsk utdanning og denne kunnskapen kan derfor bli borte i Norge når eldre utøvere går bort. Etterutdanning i disse spesialitetene kan tas ved København Tekniske Skole. Fagmiljøet ved København Tekniske Skole har lange tradisjoner innen gullsmedfaget, også for gullsmeder fra andre nordiske land, og egner seg etter vår mening godt som nordisk kompetansesenter for gull- og sølvsmeder i et livslangt læringsperspektiv.

Filigran er en spesialitet der Norge har et sterkt fagmiljø (bunadsølv). Island er et annet nordisk land som har behov for spesialkompetanse på filigran, også pga tradisjonen med draktsølv til folkedraktene, men filigran kan være et interessant fordypningsområde for gullsmeder generelt. Valle videregående skole egner seg som nordisk kompetansesenter for filigran.

I Norge er sølvsmedfaget i ferd med å forsvinne.

HOVSLAGARE/HOVSLAGER / KENGISTYSSEPPÄ / SKEIFUSMIDUR / BESLAGSSMED

En hovslager er en håndverker som smir hestesko og skor hester. Hovslageren har ofte også kunnskaper om korrekt hovstell. I tidligere tider var det som regel smeden som skodde hester. Å kunne smi og tilpasse hestesko var en viktig oppgave, på grunn av hestens viktige rolle i jord- og skogbruk. Etter hvert som landbruket ble mekanisert og bilen overtok transportoppgavene så gikk hestebestanden ned. Hovslagerfaget ble da nærmest borte en generasjon. De siste tiårene har hestebestanden økt kraftig med den stadig større utbredelsen av hest til hobby og sport, og faget har fått et oppsving.¹³

	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Etter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark	Grundforløb på TEC – Teknisk Erhvervsskole Center i København, resten af uddannelsen på Landbohøjskolen			
Island	Ikke fag på Island			
Norge	Studieretning for naturbruksfag i videregående skole: 1 år på VG1 naturbruk (grunnkurs) + 1 år på VG2 hest og deretter to år som lærlinger med praktisk opplæring i en hovslagerbedrift Opplæringskontoret for hestefaget og hovslagerfaget, Starum, hjelper med å finne læreplasser.			www.utdanningsdirektoratet.no/upload/larerplaner/Naturbruk/vk2%20hovslagerfaget
Sverige	Sveriges Hovslagarskola, Skara, har på regeringens oppdrag utbildat hovslagare. Hovslagarutbildningen är fr o m hösten 2008 ny med ett skolförlagt år samt en kompletterande yrkespraktikperiod. Utbildningsåret är uppdelat på tre terminer, höst, vår och sommar. Utbildningen är studiemedelsberättigande via CSN. Det er mulig å ta svennebrev.	Hantverksakademin tilbyr postgymnasial utbildning.	Kurser i regi av Svenska Hovslagarförningen	

¹³ <http://no.wikipedia.org/wiki/Hovslager>, 16.10.2008

Konklusjon

I Danmark ble 11 utdannet i 2005. I henhold til beslagssmedene som er organisert i DS Håndværk & Industri trengs en rekruttering på 80-100 personer. Norge har ca. 50 fagutdannede utøvere.

Faget er i en omstillingsfase der samarbeid mellom veterinærutdannelsene og bransjen ser ut til å være trenden. Nye regler for dyreheelse er en medvirkende årsak til dette. Det diskuteres også om det er viktig å oppretholde smikunnskapene i faget eller om en bør satse på å kjøpe ferdige hestesko. Utdanningene må tilpasses kravene fra en europeisk hovslagersertifisering.

Arbeidsgruppen mener at det er sterke fagmiljø både i Norge og Sverige, men at det er nødvendig å avvente situasjonen for å se hvordan utdanningen utvikler seg på kort sikt. Inntil videre bør det bli enklere for søkere fra andre nordiske land å ta utdanningen borte fra hjemlandet.

SKOMAKARE/SUUTARI/SKOSMIDUR/SKOMAGER

Skomakeren lager, reparerer og vedlikeholder alle typer skotøy, samt vesker, koffertar og mindre lærprodukter. Arbeidsområdet omfatter også å lage spesialtilpasset fottøy. Skomakeren må kunne lage mønster til skodeler, skjære dem til og sette dem sammen til en ferdig sko. Arbeidet foregår både manuelt og maskinelt, og skomakeren må kunne beherske tradisjonelle teknikker.¹⁴

	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Etter- og videre-utdanning	Lære-planer
Danmark	Teknisk Erhvervsskole Center er den eneste skole i Danmark der har skomagerutdannelsen. Utdannelsen har et ½ års grundforløb og specialerne <ul style="list-style-type: none"> • Ortopædiskomager • Serviceskomager • Nådler 	Som overbygning på Ortopædiskomager er der Mesteruddannelsen, som Skomager Lauget indstiller og uddanner til, det er ikke i skoleregi.	TEC har en praktisk lederuddannelse, som er generel og ikke retter sig specielt mod Skomagerfaget	
Finland	3-årig utdanning i Tampere (Tampereen ammattiopisto)			
Island	Ingen utdanning. Islendinger reiser til TEC i København.			
Norge	Svennebrev som skomaker etter to år på skole + to år i bedrift: Først Vg1 Design & håndverk (alle fylker), så Vg2 Design & tekstil. Vg2 Design & tekstil m/vekt på skomakerfaget og vg3 skomakerfag (serviceskomaker) tilbys ved den private Plus-skolen i Fredrikstad, www.plus-skolen.no . Ortopediskomakerutdanningen er lagt ned.			http://udir.no/templates/udir/TML_C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=606568

¹⁴ <http://www.mesterbrev.no/article394.html> 15.09.2008

<p>Sverige</p>	<p>Inom det reguljära utbildningsväsendet finns för närvarande ingen utbildning till skomakare. Svenske elever anbefåles å ta utdanningen på TEC i København.</p> <p>Den utbildning som finns till skomakare är lärlingsutbildning för vuxna genon Hantverksakademin eller Stiftelsen Hantverk & Utbildning..</p> <p>Efter genomgången lärlingsutbildning kan man avlägga gesällprov, vilket kräver att man genomgått treårig lärlingsutbildning. www.arbetsformedlingen.se/yrken/YrkesBeskrivning.aspx?Yrkeld=352</p>		<p>Sveriges Skomakarmästareförbund gjennomførte kursopplegg 2002-2004, se www.skomakare.com</p>	
-----------------------	---	--	---	--

Konklusjon

Faglig udvalg i Danmark har undersøkt markedets behovet ved en spørreundersøkelse sendt til alle skomakermestere. Det er behov for å rekruttere i alle tre spesialer. For tiden er det mest søknad på 3-årig utdanning som serviceskomaker (flest innvandrere). De andre spesialene er fireårige. Det er vanskelig å skaffe lærlingeplasser i Danmark, noe som bidrar til at den eksisterende utdanningen kan falle sammen. Det ser ut til å være nødvendig å vurdere om utdanningen kan bli rent skolebasert. I den siste "bekendtgørelse" heter det at alle eksamen ligger i skolen. Ortopediskomakerne har fått økonomiske problemer etter at kommunene ikke betaler som før, men legger alt ut på anbud. Det finnes et "nytt" og eksklusivt marked for håndsnydde sko og individuell design som det i dag ikke utdannes til.

TEC ønsker å utvikle nordisk skomakerutdannelse i et livslangt læringsperspektiv. Vi støtter tanken om å gjøre TEC til et Nordisk Kompetansesenter for Fottøy (Nordisk Videncenter for Sko).

SVARVARE/TREDREIER/TRÆDREJER

Tredreieren framstiller runddreide produkter, hovedsakelig av tre. Tredreierfaget skal imøtekomme samfunnets behov for tredreide produkter til bygg, møbler og innredning, framstilt som enkeltprodukter og serier. Tredreierfaget skal også bidra til å ivareta restaurerings- og reparasjonsoppgaver.¹⁵ I dag er tredreiring først og fremst en fritidsaktivitet.

	Kurs, korte/lange	Folkkehøgskoler	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Etter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark	Kurs i regi av studieforbund eller i privat regi av tredreiere		Ikke lenger mulig å få svennebrev, men en del utøvere finnes (de fleste på hobbybasis) Noe tredreiring finnes i modelsmedker- eller snekkerfaget	Inngår i sløjd læreruddannelsen	Kurs på Dansk sløjd lærerskole	
Finland	Finnish Woodturner er paraplyorganisasjon for tredreiere i Finland og organiserer Finnish Woodturners Summer events (med kurs) årlig					
Island	Guild of Iceland Woodturners organiserer islandske tredreiere Det finnes noen få tredreiere som prøver å leve av det, resten har det som hobby		Inngår som en del av opplæringen i trearbeid			
Norge	Kurs i regi av studieforbund (Norges Husflidslag m. fl.) eller i privat regi, som firma Verktøy AS i Stavanger	Tredreiring inngår i linja for Keramikk, tre og smie på Seljord Folkkehøgskole	Svennebrev etter 2 år i skole VG1 design og håndverk og VG 2 Design og trearbeid og 2 år i bedrift Liten rekruttering, de			http://udir.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&leplanid=60766

¹⁵ http://udir.no/templates/udir/TM_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=607667 11.9.2008

			fleste aktive er på hobbybasis Norges Husffidslags fagutvalg i tre har laget et forslag til modulbaserte kurs i tredreing som følger godkjente læreplaner, men dette er ikke i gang satt ennå.		
Sverige	Kurs i hemsjöjdsföreningar, på Sätergläntan, i studieförbund og private bedrifter		Gesällbrev finnes ikke.	Del av valgfaget Verkstadsteknikk på Ingeniörshögskolan i Kista	

Konklusjon

Tredreierfaget har tidligere vært et viktig fag, men har i dag ikke mange profesjonelle utøvere. Derimot er det mange i alle de nordiske land som har tredreing som fritidsinteresse. Mange av disse har også en ekstra inntekt av tredreingen, både ved salg av produkter og ved opplæringsvirksomhet (kurs) og kan kalles semi-profesjonelle. Skillet mellom yrke og hobby er ikke tydelig. På 1990-tallet arrangerte Nordens Husflidsforbund Nordiske Tredreierseminarer. Dette er nå overtatt av Nordisk Treseminar på Hjerleid, Norge. Det arrangeres internasjonale tredreiertreff, også lokalisert til de nordiske land.

Siden det er flere aktive fagmiljø (om enn lite formell utdanning) foreslår vi at det i første omgang satses på å bygge opp faglige nettverk. Disse kan da igjen komme med innspill til løsninger på utdannings situasjonen. Norsk handverksutvikling er i gang med å bygge nettverk mellom norske og svenske tredreiere og inviterer til samling våren 2009 på Skokloster i Sverige. Dette er et første skritt for å mobilisere det nordiske fagmiljøet.

TEATERSKRÅDDARE/KOSTYMESYER/TEATETTERIPUKOMPPELLJA/BÚNINGAHÖNNUÐUR

Kostymesyeren lager kostymer til menn, kvinner og barn fra forskjellige historiske epoker. Aktuelle arbeidsplasser er teater, opera, film og fjernsyn hvor kostymesyeren samarbeider med designer, regissør, scenograf og skuespillere.¹⁶ Vi har valgt at undersøge området skrædderi meget bredt, og ikke kun teaterskrædder fordi der ofte ligger en skrædder eller anden beklædningsuddannelse til grund for at man kan arbejde eller uddanne sig videre inden for teaterkostumer.

	Kurs, korte/lange	Folkeshøjskoler	Videregående oplæring	Høgere uddannning	Efter- og videreuddannning	Læreplaner
Danmark	- Design- og sysskolen v/D-O-F www.designog-sysskolen.dk - Colombineskolen www.colombineskolen.dk - Københavns mode og designskole www.modeogdesignskolen.dk <i>Husholdnings- og håndarbejds-skoler:</i> Odense Nykøbing Textilskolen, Holte Skals Frederiksberg - Designskolen i Ålborg www.fokus-folkeoplysning.dk - Direkticeskolen www.direkticeskolen.dk	<i>Hovedfag:</i> Den skandinaviske designhøjskole Odder højskole Ryslinge højskole <i>Øvrige fag:</i> Krabbesholm Højskole Ungdomshøjskolen ved Ribe Vrå Højskole	Teaterskrædder (som det eneste sted, man skal have en praktikaftale med et teater fra 2008 for at blive optaget) Teknisk Skole, CPH WEST Ishøj www.cphwest.dk TEKO i Herring: Beklædningshåndværker www.teko.dk Tekstilhåndværkerskolen i Ålborg www.tekstil-hs.dk Fashion Design Akademi www.fashionakademie.t.dk Margrethe Skolen www.margretheskolen.dk	Designskolen i Kolding www.designskolenkolding.dk Håndarbejdets Fremmes Seminarium, Professionshøjskolen København www.hfs.dk Tekstilseminariet, Professionshøjskolen VIA Viborg www.textilseminariet.dk	Designskolen i Kolding <a href="http://www.designskolenkolding.dk/fileadmin/Redakteorer/Mode_og_Tekstil/PDF/Studieplaner

TEKO i Herring www.teko.dk Håndarbejdets Fremmes Seminarium, Professionshøjskolen København www.hfs.dk Designskolen i Kolding www.designskolenkolding.dk/fileadmin/Redakteorer/Mode_og_Tekstil/PDF/Studieplaner	Teknisk Skole, CPH WEST Ishøj www.cphwest.dk/index.action?menuId=15499 Håndarbejdets Fremmes Seminarium, Professionshøjskolen København www.hfs.dk Designskolen i Kolding www.designskolenkolding.dk/fileadmin/Redakteorer/Mode_og_Tekstil/PDF/Studieplaner

¹⁶ <http://www.design-handverk.no/Kostymemaker.htm> 15.09.2008

Finland			<p>3-årig grunduddannelse indenfor beklædningsbranchen som klædsømmere www.opintoluotsi.fi/sv/-/FI/koulutusalat_ja_ammatit/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeld=870fa2be-b751-41c9-b382-40fa5827b0ee</p> <p>3-årig grunduddannelse indenfor håndværk og kunstindustri www.opintoluotsi.fi/sv/-/FI/koulutusalat_ja_ammatit/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeld=4a617107-e42d-48a2-a729-2f2bd631d986</p> <p>Fristående yrkesexamen og specialyrkesexamen för teaterbranchen i Dräktframställning</p>	<p>Textil- och konfektionsbranchen, textilkonst, beklædnadsdesign och dräktkonst Konstindustriella Høgskolan, Helsingfors 3 + 2 år www.taik.fi/mo/svenska</p>	<p>Textil- och konfektionsbranchen, textilkonst, beklædnadsdesign och dräktkonst Konstindustriella Høgskolan, Helsingfors 3 + 2 år www.taik.fi/mo/svenska</p>	<p>Fristående eksamen indenfor teaterbranchen www.oph.fi/svenska/ops/navtot/teabran_ve.pdf</p> <p>Special yrkeseksamen indenfor teaterbranchen: www.oph.fi/svenska/ops/SY/teater.pdf</p>
Island	Der findes ingen uddannelse	Der findes ingen uddannelse	<p>Skrædder – klær for kvinder og Skrædder – klær for mænd tilbydes på Iðnskólinn i Reykjavík, www.ir.is</p>	<p>En treårig højere utddannelse i ”Fashion Design” tilbydes på Listaháskóli Íslands, Skipholti 1, IS-105 Reykjavík www.lhi.is</p>		

Norge			<p>Utdannelse til kostymesyerfaget er 4-årig: 2 år på skole (design og håndværk) + 2 år i bedrift. Det er muligt at tage de første 2 år af uddannelsen mange steder i Norge. Den sidste del med skole/ bedrift er mere vanskelig, da det kræver en kontrakt med et teater eller opera. Der findes private skoler med ret til statslån som udbyder de 2 første år af uddannelsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aglo videregående skole www.aglo.no - Sygna videregående skule www.sygna.vgs.no - Plus-skolen www.plus-skolen.no <p>Prøverommet er et samarbeid om opplæring mellom Den Norske Opera og Ballett og andre teatre i Norge, se www.operaen.no/Default.aspx?ID=1173</p>	<p>Kunsthøgskolen i Oslo BA Klesdesign og kostymedesign: Treårig utdanning (180 studiepoeng) www.khio.no/Norsk/Studier_og_opptak/Fakultet_for_design/BA_klesdesign_og_kostymedesign/</p>	<p>Prøverommet arrangerer også etterutdanning, se www.operaen.no/Default.aspx?ID=1173</p>	<p>Kostymesyerfaget Vg 1 Design og Håndværk Kostymesyerfaget Vg 2 Design og Tekstil Kostymesyerfaget Vg 3 opplæring i bedrift www.utdanningsdirektoratet.no/templates/uditor/TM_Fag.aspx?id=2521&fagid=471676 Kunst Høgskolen i Oslo: Studieplan BA Klesdesign og kostymedesign (pdf)</p>
Sverige	Tillskärarakad emin i Göteborg	Billströmska folkhögskolan	<p>- Textila gymnasiet drivs i samarbete med</p>	Högskolan Borås www.hb.se		

¹⁷ Kvalificerad yrkesutbildning (KY) är en eftergymnasial utbildningsform på högskolenivå.

	<p>www.tillskararakadem.in.se</p> <p>Tillskararakademin i Malmö www.tillskararakadem.in.dk</p> <p>Stockholms tillskararakademi www.tillskararakadem.in.com</p>	<p>www.billstromska.fhs.k.se</p> <p>Dalcarlså folkhögskola www.dalcarlsa.nu</p> <p>Blekinge läns folkhögskola www.blekingefolkhogskola.se</p> <p>Gamleby folkhögskola www.gfhs.ttkalmar.se</p>	<p>Tillskararakademin och Stockholms Fria Gymnasium www.textilgymnasiet.se</p> <p>- Tillskararakademin i Göteborg, Skrädderi/konfektion, 2 år www.tillskararakadem.in.se</p> <p>- Tillskararakademin i Malmö, 37 ugers kurs i Mönsterkonstruktion, modeteckning & design www.tillskararakadem.in.dk</p> <p>- Stockholms tillskararakademi, 1-årig Basår – Konstruktion och Design www.tillskararakadem.in.com</p> <p>- Sätergläntan, sömnad folkligt mode 1 år/2 år www.saterglantan.se/asar.php</p> <p>- Textil & Modedesign är en 1-årig grundutbildning i sömnad och vävning på Skara Lärcentrum www.skaralarcentrum.se/Utb/Textil</p>	<p>Konstfack University College of Arts, Crafts and Design www.konstfack.se/konstfack/jsp/polopoly.jsp?d=10&t=1</p> <p>Teaterkostym/historiska dräkter 2år Tillskararakademin i Göteborg www.tillskararakadem.in.se</p> <p>Uddevalla, KY utbilding¹⁷. Högre Skrädderi och Ateljékonfektion www.komvux.uddevalla.se/kyskradderi/hogreskradderiochateljeko nfektion.4.6082bb9d10973ad6f3280007459.html</p>		
--	---	--	---	---	--	--

Konklusjon

Det er mange søkere til de få lærepllassene som finnes for kostymesyer. I Norge har det vært eksempler på at det er 60 søkere til én lærepllass. Lærepllassene er stort sett på teatrene. Det betyr i praksis at antall lærlinger bestemmes av politisk vilje til å gi teatrene bevilgninger. Må teatrene (inkl. opera og ballett) spare, går det ut over rekrutteringen. Pga den store konkurransen er lærlingene vanligvis svært godt kvalifisert og har svennebrev i beslektede fag som kjøle- og draktsyer, modist og lignende. Voksne foretrekkes. I dette perspektivet kan det være relevant å spørre om kostymesyer/teaterskredder-utdanningen heller burde være en påbygging etter svennebrev i et av skredderfagene (eller beslektede fag) enn et fag på videregående skoles nivå?

Vi har fått innspill om at det finnes en utdanningsmodell i UK som kan være interessant å undersøke nærmere, men dette har det dessverre ikke vært tid til innenfor prosjektets rammer.

De teatertekniske foreningene har et samarbeid om etterutdanning i teatertekniske fag, deriblant kostymesyer. "Prøverommet" i Den Norske Opera & Ballett arrangerer etterutdanningstilbud der også teateransatte fra andre nordiske land blir invitert. Et visst nordisk nettverk eksisterer allerede.

Undersøkelsen har vist at skredderutdanningene også står svakt i Norden nå. I Sverige utdannes få herreskreddere, noen flere dameskreddere. I Norge er det få herreskreddere. I Finland finnes ikke skredderfaget, men klädsömmare

URMAKARE/KELLOSEPPÄ/URSMIDJUR/URMAGER

Urmakare är yrkesbeteckningen på en person som tillverkar, reparerar eller underhåller ur.¹⁸ Urmakerfaget dekker både store og små ur, gamle og nye ur samt reparasjoner, - faget vokser og vokser.

FAG	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Etter- og videre-utdanning	Lære-planer
Danmark	Erhvervsuddannelsescenteret EUC Ringsted tilbyder urmageruddannelse for hele Danmark. Uddannelse til urmager tager 4 år. Uddannelsen foregår i en vekselvirkning mellem praktik i en virksomhed og ophold på teknisk skole. 80 uker er skoleundervisning fordelt på 7 skoleperioder, resten oplæring i bedrift. www.eucringsted.dk/eucr.aspx?id=195			http://us.uvm.dk/erhverv/lov/bek_v_ejl/uddannelser/urmager.htm?menuid=200560
Finland	Kelloseppäkoulu i Espoo har 3-årig urmakerutdanning. Tar inn elever fra hele landet. Dette er et rent skoleløp. www.kelloseppakoulu.com/index2.php?lang=en			?
Island	Der findes ingen formel uddannelse. De som vil bli urmakere reiser ut.			
Norge	Utdannelse til urmakere tar 4 år. Hovedmodellen er to år på skole (vg1 design og håndverk og vg2 ur- og instrumentmaker) og to års læretid i bedrift. Det er mulig å ta		Vanlig å ta etterutdanningskurs i Sveits	www.udir.no/upload/lareplaner/Fasatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/Vgl_yrkesfag/felles_programfag_vgl_design_handverk.rtf

¹⁸ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Urmakare> 15.09.2008

	<p>det første skoleåret over hele landet, mens Kongsberg videregående skole har fått landslinje for vg2-kurset.</p> <p>Bransjen ønsket samarbeid med Ringsted i Danmark i siste del av utdanningen.</p>			<p>www.udir.no/upload/lareplaner/Fasatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/Vg2_vrkesfag/Design_og_handverk/felles_programfag_vg2_ur_og_instrumentmaker.rtf</p> <p>www.udir.no/upload/lareplaner/Fasatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/VG3/Design_og_handverk/Ursmakerfaget_Vg3.rtf</p>
Sverige	<p>Hantverksprogrammet Ur & mikroteknik i på Liljaskolan i Vännäs kan søkes av ungdom fra hele landet. Mulighet for påbyggingsår i Borensberg for å få gesellbrev (svennebrev) i urmakerfaget.</p> <p>http://liljaskolan.webb211.it-norr.com/default.asp?id=1266&PTID=&refid=1140</p>	<p>Sveriges Urmakareförbunds Skole AB Urmakarskolan i Borensberg har et tre-årig postgymnasialt skoletilbud (80 uker). Skolen følger WOSTEPs¹⁹ 3000 t utdanningsprogram.</p> <p>www.urmakarskolan.com</p>	<p>Vanlig å ta etterutdanningskurs i Sveits</p>	<p>www.urmakarskolan.com/index.php?page=47beb2c43aa7&link_id=47be99fb5d18d&lang_id=0</p>

Konklusjon

Både i Norge og Danmark er problemet å finne lærebedrifter som har gode nok verksteder. Det er stadig færre verksteder som spesialiserer seg på "verkstedurmaker" og kan tilby den nødvendige faglige bredden. I bransjen diskuteres om faget skal utvikle seg i retning salg/service eller beholde den faglige dybden. Et alternativ er å dele faget i "butikkurmaker" og "verkstedurmaker" etter modell av den danske gullsmedutdanningen, der "verkstedurmaker"-utdannelsen ville være en påbygging på "butikkurmaker"-utdanningen.

En mulig fellesnordisk opplæringsmodell er at grunnforløpet (2 år) tas i eget land mens siste del av utdanningen tas i Ringsted eller Borensberg. Dette tilsvarer den svenske modellen med 2 år på Liljaskolan og et påbyggingsår på Borensberg. Følger en den nevnte modellen med to "fag", ville det tilsvare at "butikkurmakerutdanningen" foregikk nasjonalt og "verkstedurmakerutdanningen" foregikk i Ringsted og i Borensberg. På sikt kan det være aktuelt å velge ut et av disse stedene til "nordisk kompetansesenter for ur".

¹⁹ WOSTEP= sveitsisk sertifiseringsnorm (Sveits er fortsatt toneangivende mht ur)

VÅVARE/HÅNDVEVER

En håndvever er en håndværker som vever tekstiler for hånd. De som praktiserer interiør- og beklædningsstiler, suvenirer og gaveartikler. Mange utøvere selger også varer og tjenester til andre næringsdrivende, for eksempel bumadstilvirkere og arkitekter.²⁰

FAG	Kurs, korte/lange	Folkehøgskoler	Videregående opplæring	Høgere utdanning	Efter- og videreutdanning	Læreplaner
Danmark	<p>Utdybere af vævekurser (www.midtvaev.dk/kur) susudbydere 18.09.-2007)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Væveskolen i Greve • Haslev Udvidede Højskole • Berthe Forchhammer i Osted, • LHF Aftenskole: LHF.aftenskole@mail.dk • Kirsten Oppfeldt Vesterskov • Væveskole Dansk Husflidsselskab • Skals Håndarbejdsskole • Uldgården, uldgaarden@firma.t ele.dk <p>Stoftrykker og Væverlauget www.sogv.dk arrangerer weekend</p>	<p>Røde Højskole</p>	<p>Det finnes ikke svennebrev i håndvevning i Danmark.</p>	<p>a. Læreruddannelse i ”håndarbejde”</p> <ul style="list-style-type: none"> • CVU Vest www.cvu-vest.dk/DesktopDefault.aspx?TabID=4602&Alias=sykybrud • CVU Sønderjylland www.cvusonderjylland.dk/index.php?ccpage=Laep1d_hand • CVU Fyn www.cvufyn.dk/RunScript.asp?Page=313&Parent=310&p=ASPipg313.asp <p>b. Design- og kunstutdanning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Designskolen Kolding http://deskol.dk/02_SKOLEN/?LANG=DK&ARTICLE=02_00: Uddannelsen til designer varer fem år. Skolen er organisert i tre faglige institutter, bl.a. Institut for 	<p>Stoftrykker og Væverlaugets (www.sogv.dk) weekend kurser</p> <p>Se også Kurs, korte/lange</p>	

²⁰ <http://no.wikipedia.org/wiki/H%C3%A5ndvever> 15.09.2008

	<p>kurser og har lavet en faglig uddannelse i skaftevævning i 4 moduler:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Modul I grundbindinger - Modul II drejlsvævning - Modul III dobbeltvævning - Modul IV: selvstændig formuleret opgave. <p>Modulet skal tages kronologisk. Hele forløbet varer ca. 3 år. Alle moduler afsluttes med kursusbevis</p>			<p>Mode og Tekstil. Veving ligger inn under tekstilfagområdet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Danmarks Designskole www.dkds.dk 18.09.2007: Institut for Produktdesign rummer bl.a. linierne <u>Tekstildesign</u> og <u>Beklædningsdesign</u>. 		
<p>Finland</p> <p>a. Lokalföreningar som Åbo Svenska Arbetarinstitut www.tkukoulu.fi/~arbis/hemslojd 18.09.2007 og Medborgarinstitut www.karis.fi/mbi/Karjan_ruotsi.pdf 18.09.2007</p> <p>b. Hantverksföreningar na som er medlem av Förbundet för Hemslojd och Konsthantverk www.taitogroup.fi arrangerer kurs.</p>	<p>a. Skoler med vevlinje (svenskspråkliga):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evangeliska Folkhögskolan i Södra Finland Vävlinjan www.efo.fi/hango 20.09.2007 b. Årskurs der vev inngår (svenskspråkliga): • Kuggomskolan (Östra Nylands Folkhögskola) Textil, trend möter tradition www.kuggom.fi (20.09.2007) 	<p>a. Studioväverskans gesällbrev, Tavastehus og/eller Heinola²¹</p> <p>b. Läroavtalsutbildning Läroavtalsutbildningar är i princip liknande som gesällutbildningen, men man måste avlägga vissa teoridelar på en skola eller avlägga grund- eller yrkesexamen inom hantverk och konstindustri.²² I princip kan skolor som ordnar</p>	<p>Det finnes høyere utdanning til artenom.</p> <p>a. Som en del av lærerutdanningen Helsingfors Universitet, <u>Institutionen för hushålls- och slöjdetvetenskap?</u></p> <p>b. Design- og kunstutdanning Veving inngår i utdanningsprogrammet i Formgivning på Yrkehøgskolan Sydväst, Textil</p>	<p>Se ”Kurs, korte/lange” og Folkehøgskoler</p>		

²¹ Informasjon fra Hannele Kongäs i mail til Trine Thommessen 2007

²² Informasjonen er gitt av Anna-Majja Bäckman i mail til Carina Lindénstam september 2007

	<p>c. Korte kurs i vev (svenskspråklige):: Kronoby folkhögskola Slöjdtorget Mjuka tekniker Vävning</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ålands Folkhögskola Konst och hantverk www.afhs.aland.fi/konsthantverk (20.09.2007) • Kronoby folkhögskola Praktisk formgivning www.kansanopistot.fi/linjat/20072008.pdf df (20.09.2007) • Evangeliska Folkhögskolan i Österbotten Textil- och träsöjdslinjen www.efo.fi/svenska/slojd 20.09.2007 	vävutbildning och så organisera läroavtalsutbildning. ²³ c. Grund- eller hantverk och konstindustri Grundexamen inom hantverk och konstindustri utbildar till artesan och ges på svenska på följande skolor i Finland: <ul style="list-style-type: none"> • Borgå hantverks- och konstindustriskolay www.bhk.fi • Axxell, Ekenäs, www.axxell.fi • Svenska yrkesinstitutet, Vasa, www.svi.fi • Mykänämi 	Innredning. Veving kan ingå i Textil fördypning på Universitetet i Laplands Bachelor i Textile and Clothing Design www.ulapland.fi/?deptid=13129 (1. april 2008)		
Island	Veving inngår som en del av 1 semesters kurs på Hústjórnaarskólinn i Reykjavík www.husstjornarskolin.is/pages/vefnadur.html Andre skoler som kombinerer husholdning og tekstil, og som tilbyr kurs i veving:		Det finnes ikke formell utdannelse i veving på Island.		Punkturinn i Akureyri www.punkturinn.akureyri.is/vefna%C3%B0ur.htm	

²³ Informasjonen er gitt av Helena Taxell i mail til Trine Thommessen 10. mars 2008

	Handverks- og hússtjórnarskólinn i Hallormstað www.hushall.is Verkmenntaskólinn i Akureyri www.vma.is						www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_Søk.aspx?id=197&quicksearchquery=håndvev
Norge	Norges Husflidslag er største kursarrangør, men det finnes også vevkurs hos andre studieforbund, som Folkeuniversitetet og Bygdefolkets Studieforbund.	Kurs der veving kan inngå som ett av flere fag²⁴: Follo Folkehøgskole Fosen Folkehøgskole Fredtun folkehøgskole Holtekilen Folkehøgskole Peder Mørset folkehøgskole Ringebu Folkehøgskule Sagavoll Folkehøgskole Seljord Folkehøgskule Solborg Folkehøgskole Voss Folkehøgskule Åsane Folkehøgskole	Svennebrev i Håndvevforfaget: 2 år på "Design og Håndverk" i videregående skole + 2 år i bedrift. De fleste som tar svennebrev (og de er ikke mange) er voksne. Det finnes bedrifter som vil ha lærlinger, men ingen lærlinger... Det er behov for tilbud til videregående skolars "Prosjekt til fordypning" slik at elevene kan bli kjent med faget.	Høgskolen i Telemark , avd. for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning tilbyr veving som en del av en bachelor i tekstil folkekunst på Rauland. Skolen tilbyr også kortere enheter.			
Sverige	Studieforbund og foreninger som Medborgarskolan, ABF, Studieforbundet Vuxenskolan og Folkuniversitetet.	Kurs der veving inngår som ett av flere fag²⁵: Billströmska folkhögskolan (allmän kurs med	Textil - sömnad – vävning är en specialisering inom Hantverksteknik som inngår i Hantverksprogrammet www.skolverket.se/con	a. Lärarutbildning mm. Uppsala Universitet, Institutionen för hushållskunskap Tilbudet i vev består av mindre kurs	Påbyggnadsutbildning g yrkesvävare Kerstin_lovallius@edu.upplandsvasby.se 2 terminer Utbildningen ger kompetens för		

²⁴ Informasjon hentet fra www.folkehogskole.no juni 2007. Den enkelte skole må kontaktes for nærmere informasjon om vevfagets plass i undervisningen.

²⁵ Informasjon hentet fra www.folkhogskola.nu juni 2007.

	<p>Sätergläntan har ukeskurs, deriblant i vev. www.saterglantan.se</p> <p>HV-skolan har ulike typer kurs, både i skoleåret og om sommeren www.hv-skola.com</p> <p>Lokale hemsjödsforeninger ol. arrangerer også vevkurs.</p>	<p>vävning/sömnad)</p> <p>Blekinge läns folkhögskola (textillinje med vävning och sömnad)</p> <p>Bäckedals folkhögskola (textila tekniker, vävning terminskurs)</p> <p>Fornby folkhögskola (sömnad/vävning)</p> <p>Forsa folkhögskola (textilestetisk vävning & bild)</p> <p>Gamleby Folkhögskola</p> <p>(textil design grundkurs i väv och sömnad, textil design vävning påbyggnad)</p> <p>Glimåkra folkhögskola (textil, vävning, keramik, bild)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gotlands folkhögskola (textilt hantverk med vävning, ull och skinn) • Grebbestads folkhögskola (textil och vävning) • Grimslövs folkhögskola (väv/textil) • Kalix folkhögskola (kläder/vävning på distans) 	<p>tent/1/c4/28/61/hv.pdf og bl.a. tilbys på gymnasieskolan i Gävle och på Vackstanäs gymnasiet i Södertälje. Se förövrig brosjyren Textil- og designutbildningar i Sverige som utgis av Högskolan i Borås eller http://etjanst.hb.se/hb/infobest/fpdb/58.pdf</p> <p>Textil & Modedesign är en 1-årig grundutbildning i sömnad och vävning på Skara Lärcentrum www.skaralarcentrum.se/Ut/Textil/</p> <p>Det er mulig å gå opp til gesallprov som handvävere og konstavvare ved Stiftelsen Hantverk & Utbildning www.hantverk-utbildning.se/gesall.htm</p>	<p>(7,5 hp + 3 hp + 9 hp + 6 hp). Søkerne må ha forkunnskaper i veving. Fra 2008 kan også studenter som ikke vil bli lærere søke.</p> <p><u>Linköpings universitet: Slöjd, hantverk och formgivning, 180 hp</u></p> <p>Relativt nystartad utbildning för människor med erfarenhet av skapande arbete som vill jobba med trä, metall och textil.</p> <p>Umeå universitet, Institutionen för estetiska ämnen www.estet.umu.se</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inriktningsutbildning i textilslöjd - Vävdesign, 15 hp, distans - Textila uttryck 1, 30 hp - Textila uttryck 2, 30m hp, distans <p>Textilhögskolan - högskolan i Borås</p> <p>Textilvetenskap med inriktning mot handvävning, 180 högskolepoäng, är inställt 2007 och går inte att ansöka till</p>	<p>yrkesverksamhet inom vävområdet, som yreksvävare i eget företag eller anställd vid hemslöjd el, som ledare vid vävstuga i kommunal eller enskild regi, som cirkelledare vid studieförbund eller för fortsatt utbildning inom området.</p> <p>Högskolan i Borås:</p> <p>Utvecklingsprojekt vävning - beredning, 15 högskolepoäng (2008)</p>	
--	---	--	--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Löftadalens folkhögskola (textila tekniker) • Mora folkhögskola (Textilkurs – basår) • Väddö folkhögskola (textil konsthantverk design) • Vadstena folkhögskola (textillinje) • Västerbergs folkhögskola (konsthantverk gamla textila tekniker, vävning) • Åsa folkhögskola (tovning, sömnad, vävning, formgivning o design) <p>Kurs med veving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forsa folkhögskola (textilestetisk vävning på distans) • Fristads folkhögskola (grundkurs i vävning, vävning fortsättningskurs på distans) • Gamleby folkhögskola (sömnad, vävning, vävning påbyggnad på distans) • Löftadalens folkhögskola (textila 		<p>http://www.hb.se/th/s/utbildningar/textilvetenskap_handvavning.asp (8. nov. 2007). I 2010 starter en ny 3-årig kandidatutbildning med möjlighet att bygga på med en 2-årig masterkurs. Utbildningen får inriktning på konst, hantverk och design.</p> <p>b. Design- og kunstutdanning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konstfack Utbildningar inom konst, design och konsthantverk <p>c. Private skoler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sätergläntan Årskurs + fördjupningsår i folklig väv • HV skola Treårig hantverksutbildning inom vävning. Utbildningen är en s.k eftergymnasial kompletterande utbildning 		
--	--	---	--	---	--	--

				tekniker, vävning terminskurs, vävning årskurs)			
				<ul style="list-style-type: none"> • Wiks folkhögskola (grundkurs i vävning) • Västerbergs folkhögskola (distanskurs i vävning fördjupning) 			

Konklusjon

Oversikten viser at det er mange tilbud om vevopplæring i Norden i dag. Vi antar at de fleste aktive tilhører babyboomgenerasjonen etter 2. verdenskrig og at mange av disse har hatt veving som en viktig interesse, men at det er relativt få som har satset profesjonelt på veving som yrke. Dette medfører at det ikke er mange "best practises" å vise unge mennesker som ønsker et yrke de kan leve av. Utdanningen var tidligere rettet mot pedagogiske arbeidsplasser og lite mot næringsutvikling. Næringen er liten og lite synlig.

Norge er det eneste landet som har en fungerende svennebrevsordning, men Sverige har flest tilbud om vevopplæring og sannsynligvis det sterkeste fagmiljøet (med Finland som en god nummer 2?).

Det er behov for å samle og styrke kompetansemiljøene. I lys av sviktende rekruttering ser det ut som det er et behov for både samordning og arbeidsdeling. Vi anbefaler fagmiljøene om å samles for å diskutere framtidig vevopplæring i Norden. Et mulig scenarie er at Nordisk Håndverksforum (eller andre) arrangerer "Nordisk Vevdager" med diskusjoner om bl.a.: Hva er en god opplæringsstruktur for framtiden? Er det noen steder som utpeker seg som framtidige nordiske kompetansesentra? Hvordan kan evt. nordiske kompetansesentra samarbeide med mindre aktører? Hvordan kan vevfaget synliggjøres slik at det fanger unge menneskers interesse? Arrangementet bør også inneholde vevfaglige tilbud.

En slik diskusjon bør sees i sammenheng med planene for å etablere et "Videncentret for tekstile håndverk" i Danmark.

Tiltak 5.1.

Dette prosjektarbeidet må følges opp med utredning av situasjonen for alle fagene på listen over små håndverksfag. Utredningen kan gjerne gjøres av fagmiljøene selv.

5c. Konklusjoner etter kartlegging av et utvalg små håndverksfag

En av konklusjonene fra prosjektet "Små Yrkesfag" (1994-1999) var "att "peka ut" ulike skolor/institusjoner i Norden som har bästa förutsättningar och/eller intresse för att ta ansvar för nordiska utbildningsalternativ för de olika yrkena. Det finns redan goda exempel på utbildningsanordnare som erbjuder utbildning för studerande från hela Norden." Dette er en tankegang vi har ønsket å videreføre i prosjektet.

I utgangspunktet er vi opptatt av å styrke eksisterende utdanninger, men fortrinnsvis slik at et størst mulig mangfold av opplæringsveier består. For mange av de små fagene er det imidlertid slik at et mangfold av utdanningsveier ikke eksisterer. Da er det nødvendig å samle kreftene og finne fellesnordiske løsninger.

Når vi ser nærmere på de ti fagene vi har kartlagt, fordeler fagene seg i disse kategoriene:

1. Fag som trenger samordnede nordiske utdanningsløp

Dette gjelder fag som står så svakt at de er i ferd med å forsvinne på svært kort sikt. Her er det nødvendig med strakstiltak som utvikling og etablering av samordnede nordiske utdanningsløp. For å utvikle samordnede nordiske utdanningsløp er det nødvendig

- Å gå gjennom eksisterende læreplaner og samordne disse til en fellesnordisk læreplan
- Å utarbeide konkrete utdanningsløp (med kombinasjoner av skoleopphold, arbeid i bedrift og nettbasert opplæring)
- Å finne eller etablere de nødvendige opplæringsstedene

2. Fag som kombinerer opplæring i eget land med opplæring i annet nordisk land

Dette gjelder fag som har utdanning i eget land og hvor det kan være formålstjenlig å beholde grunnutdanningen på nasjonalt nivå, men at spesialisering foregår der kompetansen er best. Slike spesialiseringstilbud er sannsynlige kandidater til å bli nordiske kompetansesentra.

3. Fag som kan styrkes ved hjelp av utnevning av nordiske kompetansesentra

Dette gjelder fag som har tydelige kompetansemiljø som har potensial til å utvikle seg til nordiske kompetansesentra i et livslangt læringsperspektiv ved hjelp av tilførsel av elever/lærlinger fra andre nordiske land og, ikke minst, ved å få en ressursituasjon som gjør dette mulig.

Slik vi ser det, bør etablering av nordiske kompetansesentra være *hovedmodellen* i arbeidet for å styrke kompetansegivende opplæring i små håndverksfag i Norden.

4. Fag som trenger å bygge opp egne nettverk som kan komme med innspill om utdanning

Dette gjelder fag som både har yrkesutøvere og mange fritidsaktive, og der opplæringen skjer både gjennom utdanningssystemet og folkeopplysningsorganisasjoner. Disse fagene trenger, etter vår vurdering, en sterkere organisering for å kunne utvikle en tydeligere opplæringspolitikk.

5. Fag som har andre behov

Dette gjelder fag som ser ut til å trenge andre tiltak enn de ovennevnte.

Fag som trenger samordnede nordiske utdanningsløp

Håndverksmessig garvning er et fag med få utøvere og minimal opplæring. Dette er et fag som står svakt og som har behov for nordisk samordning av ressursene. Også forgyller- og gjørtlerfagene kan være kandidater for en fellesnordisk utdanning, alternativt kan det bygges opp et nordisk kompetansesenter for gjørtlere på Københavns Tekniske Skole og et nordisk kompetansesenter for forgyllere på Hantverksentrum i Tibro.

Så små fag som dette, trenger et fellesnordisk utdanningstilbud. Spørsmålet er om eksisterende skoletilbud har potensial til å kunne utvikle seg til et nordisk kompetansesenter dersom ressurser ble satt inn på dette? Københavns Tekniske Skole har verkstedmuligheter per i dag og utdannelsen skal revideres i 2008/2009. Det er da håp om at en ny modell kan gjøre skolen aktuell som kandidat til å bli nordisk kompetansesenter.

Fag som kombinerer opplæring i eget land med opplæring i annet nordisk land

Både i Norge og Danmark er problemet å finne lærebedrifter i urmakerfaget som har gode nok verksteder. Det er stadig færre verksteder som spesialiserer seg på "verkstedurmakeri" og kan tilby den nødvendige faglige bredden. I bransjen diskuteres om faget skal utvikle seg i retning salg/service eller beholde den faglige dybden. Et alternativ er å dele faget i "butikkurmaker" og "verkstedurmaker" etter modell av den danske gullsmedutdanningen, slik at "verkstedurmaker"-utdannelsen ville være en påbygging på "butikkurmaker"-utdanningen.

En mulig fellesnordisk opplæringsmodell er at grunnforløpet (2 år) tas i eget land mens siste del av utdanningen tas i Ringsted eller Borensberg. Dette tilsvarer den svenske modellen med 2 år på Liljaskolan og et påbyggingsår på Borensberg. Følger en den nevnte modellen med to "fag", ville det tilsvare at "butikkurmakerutdanningen" foregikk nasjonalt og "verkstedurmakerutdanningen" foregikk i Ringsted og i Borensberg. På sikt kan det være aktuelt å velge ut et av disse stedene til "nordisk kompetansesenter for ur".

Fag som kan styrkes ved hjelp av utnevning av nordiske kompetansesentra

Skomakerfaget står svakt i de fleste nordiske land. Teknisk Erhvervskole Center, TEC, har et etablert fagmiljø, gode ideer til fornyelse og ønsker om å utvikle nordisk skomakerutdanning i et livslangt læringsperspektiv. Prosjektgruppen støtter tanken om å gjøre TEC til et Nordisk Kompetansesenter for Fottøy (Nordisk Videntcenter for Sko). Et livslangt læringsperspektiv innebærer at skolen får ressurser til å etablere etter- og videreutdanning i tillegg til grunnutdanningen.

I vår analyse har vi slått sammen fagene gullsmed og sølvsmed. Dette skyldes at disse fagene er ett fag på Island og at kartleggingen har blitt gjennomført av en islandsk prosjektpartner. Det er store forskjeller mellom disse to fagene, men det er også i andre nordiske land tradisjon for at opplæringen skjer i samme fagmiljø.

Fagmiljøet ved København Tekniske Skole (KTS) har lange tradisjoner innen gullsmed/sølvsmidfagene, også for gull- og sølvsmider fra andre nordiske land, og egner seg etter vår mening som nordisk

kompetansesenter for gull- og sølvmeder i et livslangt læringsperspektiv. For gullsmedfaget er KTS mest aktuell til etter- og videreutdanning. For sølvsmedfaget er det behov for en nordisk grunnutdanning.

Filigran er en spesialitet der Norge har et sterkt fagmiljø (bunadsølv). Valde videregående skole egner seg som nordisk kompetansesenter for filigran.

Fag som trenger å bygge opp egne nettverk som kan komme med innspill om utdanning

Oversikten viser at det er mange tilbud om vevopplæring i Norden i dag. De fleste gir ikke formell kompetanse og er ikke yrkesorientert. Norge er det eneste landet som har en fungerende svennebrevsordning, men Sverige har flest tilbud om vevopplæring og sannsynligvis det sterkeste fagmiljøet (med Finland som en god nummer 2).

Det er behov for å samle og styrke kompetansemiljøene i håndveving. I lys av sviktende rekruttering ser det ut som om det er et behov for både samordning og arbeidsdeling. Vi anbefaler fagmiljøene om å samles for å diskutere framtidig vevopplæring i Norden. En slik diskusjon bør sees i sammenheng med planene for å etablere et "Videncenter for tekstile håndverk" i Danmark.

Tredreierfaget har tidligere vært et viktig fag, men har i dag ikke mange profesjonelle utøvere. Derimot er det mange i alle de nordiske land som har tredreiing som fritidsinteresse. Mange av disse har også en ekstra inntekt av tredreiingen, både ved salg av produkter og ved opplæringsvirksomhet (kurs) og kan kalles semi-profesjonelle. Skillet mellom yrke og hobby er ikke tydelig.

Siden det er flere aktive fagmiljø (om enn lite formell utdanning) foreslår vi at det i første omgang satses på å bygge opp faglige nettverk. Disse kan da igjen komme med innspill til løsninger på utdanningssituasjonen. Norsk handverksutvikling er i gang med å bygge nettverk mellom norske og svenske tredreiere og inviterer til samling våren 2009 på Skokloster i Sverige. Dette er et første skritt for å mobilisere det nordiske fagmiljøet.

Fag som har andre behov

Hovslagerutdannelse er for tiden i støpeskjeen og prosjektgruppen mener at det er grunn til å avvente hvilke tilbud som blir utviklet på nasjonalt nivå før en evt. utpeker et fagmiljø til nordisk kompetansesenter.

Teaterskredder/kostymemaker-utdanningen er liten, men har så sterk søknad at lærlingene oftest allerede har et svennebrev. Prosjektgruppen mener at det bør vurderes om utdannelsen bør ligge på et annet utdanningsnivå enn videregående skole, for eksempel som en bachelorutdanning.

Tiltak 5.2.

Nordisk Ministerråd må ta tak i konklusjonene fra kartleggingen og iverksette de nødvendige tiltakene.

Tiltak 5.3.

Nordisk Håndverksforum må ta tak i konklusjonene fra kartleggingen og iverksette de nødvendige tiltakene.

6. POLITISK ARBEID

Høring i et utvalg under Kultur- og utdanningskomiteen i Nordisk Råd

Mai 2007 møtte deler av prosjektgruppa, supplert med Pär Sellberg fra Stockholms Hantverksforening et utvalg under Kultur- og utdanningskomiteen i Nordisk Råd. Karin Köhler fra TEC, Inger Smedsrud fra Norsk Handverksutvikling og koordinator Trine Thommessen møtte folketingsmedlem Bente Dahl, Danmark (leder av arbeidsgruppen, nestleder Nordisk Råds Kultur- og utdanningsutvalg, riksdagsledamot Lars Wegendal, Sverige (leder Nordisk Råds Kultur- og utdanningsutvalg), lagtingsmedlem Ragnar Erlandsson, Island, stortingsrepresentant Rolf Reikvam, Norge og folketingsmedlem Mogens Jensen, Danmark.

Dette møtet bidro til at følgende vedtak ble fattet i Nordisk Råds sesjon høsten 2007:

Nordisk Råd rekommanderer Nordisk Ministerråd

Å igangsette en utredning om de små håndverksfagenes situasjon i Norden, og om muligheten for å etablere et nordisk samarbeid om opplæring og utdanning innenfor disse fagene

Dessverre ser det ut til at Nordisk Ministerråd ikke har iverksatt vedtaket utover å gi støtte til en konferanse om de små håndverksfagene på Lillehammer i mars 2009, arrangert av det norske Utdanningsdirektoratet.

Tiltak 6.1.

Nordisk Ministerråd må følge opp Nordisk Råds vedtak fra 2007 og igangsette en utredning om de små håndverksfagenes situasjon i Norden.

Tiltak 6.2.

Det må utvikles en kulturpolitikk for håndverkene, dvs. tiltak som implementerer UNESCOs konvensjon for immateriell kultur. En slik kulturpolitikk kan bl.a. bestå av disse tiltakene:

- d. Statsstipend til utvalgte, eldre tradisjonsbærere*
- e. Vurdering av den japanske nasjonalskattordningen*

7. ORGANISERING

Prosjektgruppen slutter seg til konklusjonen fra prosjektet "Små yrkesfag" (1994-1999):

"...det vil være gunnlig for det fortsatte samarbejde og arbejde på nationalt plan vedr. De små håndværksfag, hvis der i hvert af de nordiske lande oprettedes en sekretariatsfunktion for små og værneværdige fag. Dette skal selvfølgelig være i overensstemmelse med evt. faglige organisationer og brancheorganisationer. Sådanne sekretariatsfunktioner kunne bl.a. medvirke til fortsatt udbygning af uddannelserne, sikre en fælles ressourceudnyttelse og koordinering, både når det gælder grunduddannelser, videregående og højere uddannelse....Norge har et sekretariat for små og værneværdige fag, hvis funktion er delvis parallell til ovenstående."

Det er et stort savn, både nasjonalt og nordisk, at en slik organisering mangler. De små håndverksfagene er ikke godt organisert og trenger slike instanser, både nasjonalt og med en nordisk paraply.

Tiltak 7.1.

Nordisk Ministerråd sørger for at de nordiske kultur- og utdanningsministrene setter i gang et arbeid for å etablere nasjonale og nordisk sekretariat for små håndverksfag (som bl.a. forvalter fondsmidler som nevnt under tiltak 4.3).

Tiltak 7.2.

Nordisk Håndverksforum etablerer et nettverk for små håndverksfag. (Nettverket ble etablert på en oppstartskonferanse i København 23. september 2008.)

Forslag til tiltak

Her følger en oversikt over samtlige forslag til tiltak, gruppert etter hvem som er ansvarlig for iverksetting av tiltakene.

NORDISK MINISTERRÅD

Tiltak 1.

Det må utarbeides en felles nordisk politikk for støtte til lærebedrifter og lønn til lærlinger i de små håndverksfagene.

Tiltak 3.1.

*Vi oppfordrer alle skoler, lærebedrifter, utdanningstilbydere og **utdanningsmyndigheter** til å inkludere informasjon om tilbud i andre nordiske land på sine egne hjemmesider.*

Tiltak 4.2.

Det må igangsettes arbeid med å utrede en mulig nordisk Praktik-i-Udlandet-ordning.

Tiltak 4.3.

Det må etableres en økonomisk støtteordning/fond som er øremerket små håndverksfag der det er mulig å søke om støtte til

- *Utvekslinger for elever/lærlinger (til forberedende besøk, til eleven/lærlingen som skal reise og til bedrifter som skal ta i mot)*
- *Håndverkernettverk (reiser, opphold og tapt arbeidsfortjeneste)*
- *Andre tiltak øremerket små håndverksfag*

Fondet bør forvaltes av et sekretariat som også kan gi råd mht søknader og utplasseringer, se tiltak7.1..

Tiltak 5.1.

Dette prosjektarbeidet må følges opp med utredning av situasjonen for alle fagene på listen over små håndverksfag. Utredningen kan gjerne gjøres av fagmiljøene selv.

Tiltak 5.2.

Nordisk Ministerråd må ta tak i konklusjonene fra kartleggingen i Spor i Norden-prosjektet og iverksette de nødvendige tiltakene.

Tiltak 6.1.

Nordisk Ministerråd må følge opp Nordisk Råds vedtak fra 2007 og igangsette en utredning om de små håndverksfagenes situasjon i Norden.

Tiltak 6.2.

Det må utvikles en kulturpolitikk for håndverkene, dvs. tiltak som implementerer UNESCOs konvensjon for immateriell kultur. En slik kulturpolitikk kan bl.a. bestå av disse tiltakene:

- *Statsstipend til utvalgte, eldre tradisjonsbærere*
- *Vurdering av den japanske nasjonalskattordningen*

Tiltak 7.1.

Nordisk Ministerråd sørger for at de nordiske kultur- og utdanningsministrene setter i gang et arbeid for å etablere nasjonale og nordisk sekretariat for små håndverksfag (som bl.a. forvalter fondsmidler som nevnt under tiltak 4.3).

NORDISK HÅNDVERKSFORUM**Tiltak 2.**

Ledelsen for Nordisk Håndverksforum må arbeide videre med saken med sikte på at de første Centers of Excellence utnevnes i 2010.

Ansvarlig: Ledelsen i Nordisk Håndverksforum

Tiltak 5.3.

Nordisk Håndverksforum må ta tak i konklusjonene fra kartleggingen for vever- og tredreierfagene og iverksette de nødvendige tiltakene.

Tiltak 7.2.

Nordisk Håndverksforum etablerer et nettverk for små håndverksfag. (Nettverket ble etablert på en oppstartskonferanse i København 23. september 2008.)

SKOLER, LÆREBEDRIFTER, UTDANNINGSTILBYDERE

Tiltak 3.1.

Vi oppfordrer alle skoler, lærebedrifter, utdanningstilbydere og utdanningsmyndigheter til å inkludere informasjon om tilbud i andre nordiske land på sine egne hjemmesider.

Tiltak 3.2.

Vi oppfordrer alle opplæringstilbydere i små håndverksfag om å be om å få informasjon om egne tilbud ut på alle de nasjonale nettstedene for utdanningssøkende slik at også tilbud i andre nordiske land blir kjent.

Tiltak 4.1.

Utdanningstilbud som kombinerer praktisk yrkesutøvelse og nettbasert individuell øvelse i små håndverksfag, må utvikles.

Vedlegg

1. Kandidater til Centers of Excellence samt liste over islandske utdanningstilbydere
2. Oversikt over elever fra andre nordiske land på Håndarbejdets Fræmmes Seminarium 2003-2007
3. Oversikt over elever fra Norge på Odense tekniske skole
4. Oversikt over utplassering av lærlinger fra Kulturringen i Akershus 1998-2008
5. Förteckning över hotatade hantverksyrken, Stockholms Hantverksförening 2004
6. Island – anerkendte håndværksfag

Vedlegg 1

Kandidater til utnevning til CeO

DANMARK

Glas- og keramikskolen, Bornholm

www.glasogkeramikskolen.dk/

Glas og Keramikskolen er en 3-årig videregående utdanning under Kulturministeriet. Formålet med utdanningen er, på bakgrunn av et solidt håndverksmessige kjennskap til arbeidet med teknikk og materialer, å gi dei studerande kvalifikasjonar til på et høyt kunstnerisk nivå å utforme og utvikle glas- eller keramikkhåndverket. Utdanningen inneheld fag som er spesielle for den valgte retning, glas eller keramik. Desuden er der ein rekke fellesfag og foredragsrækkjer. I utdanningen inngår såvel individuell trening (verkstedarbeid) som praksis.

Odense Tekniske Skole

www.ots.dk

Odense Tekniske Skole gjennomfører ein videregående utdanningprogram som etterutdanning for håndverkerar frå alle byggefag. Utdanningen er tværgående og inneheld både faglege moduler og fagspesifikke moduler. Utdanningen sigter på å utbygge og bevare tradisjonelle håndverkskompetensar til restaureringsutdanning. Utdanningen gjennomføres på høgt fagleg nivå og er åpen for alle håndverkerar med tilknytning til byggeri. Utdanningemodular tilbyr både til vaksne og unge under erhvervsutdanningar. Odense Tekniske skole varetar gjennom utdanningen undervisning og formidling også i små håndverksfag. Utdanningen gjennomføres i samarbeid med byggeriets organisasjonar.

Tekstilformidlerutdanningen

Tekstilseminariet i Viborg, www.textilseminariet.dk

Håndarbeidets Fremmes Seminarium www.hfs.dk

Tekstilformidlerutdanningen er ein 3 ½-årig mellomlang videregående utdanning, der har til formål, at dei studerande tilegnar seg kompetensar i formidling av tekstile håndverksfag. Dei studerande skal med sin utdanning kunne formidle tekstildesign og medvirke til å bevare og vidareutvikle dei tekstile håndverksfags kulturtradisjonar. Utdanningen inneheld tekstile fag som for eksempel beklædningsformgivning, broderiformgivning, tekstiltrykk, vevning og strikk. Dertil kjem fag som formidling og kulturfag. Utdanningen har to praksisperiodar på henholdsvis 2 uker og 13 uker. Utdanningen avsluttast med ein profesjonsbachelorprosjekt.

Vikingskibsmuseet

<http://www.vikingskibsmuseet.dk/>

Vikingskibsmuseet i Roskilde er Danmarks museum for skibe, søfart og bådebygningsskulturen i oldtid og middelalder. Museet virker inden for sit område gennem indsamling, forskning, bevaring, udstilling og anden formidling af relevant arkeologisk, historisk og etnologisk materiale. Museet tager vare på den immaterielle kulturarv, der er repræsenteret i de traditionelle maritime håndværk.

NORGE

Folkekulturforbundet (vev og bunad)

www.folkekultur.no

Studieforbundet Folkekulturforbundet har engasjert seg i arbeidet for små håndverksfag gjennom flere prosjekter, bl.a. "Fra studiering to fagbrev" (Festervoll 2002) og ved å ta initiativ til "bunadsopplæringa", en kursrekke som gir innføring i deler av læreplan for bunadtilvirkerfaget. Et tilsvarende kursforløp er planlagt for håndvevere. Kursene arrangeres i samarbeid med Noregs Ungdomslag, Norges Husflidslag og Bunad- og folkedraktrådet. Folkekulturforbundet har også vært med å starte den høyere utdanningen "Drakt og samfunn" i samarbeid med bl.a. universitetene i Bergen og Trondheim.

Hardanger Fartøyvernssenter

www.fartoyvern.no

Stiftinga Hardanger Fartøyvernssenter vart etablert i 1984. HFS er ei næringsdrivande stifting som utfører eit breitt spekter av tenester innan fartøyvern, nybygging og restaurering av klinkbygde småbåtar, attføring av vanskelegstilte ungdom, lærlingetilbod, museumsverksemd, leirskule og reiseliv. HFS er eitt av tre nasjonale fartøyvernssenter utpeikt av Riksantikvaren, og godkjent av staten som offentleg barnevernsinstitusjon. HFS eig og driv hardangerjakta Mathilde, motoryachten Faun og kutter Vikingen. Omlag 14 000 personar besøkte HFS og Hardangerjakta Mathilde i 2007.

Stiftinga Hardanger Fartøyvernssenter arbeider med formell og uformell håndverksopplæring og har bl.a. "gjenreist" repslugerfaget som ikke har svennebrev i Norge. Fartøyvernssenteret har tilbud til barnehager og skoler og driver Hardanger Maritime Leirskole.

Kulturringen Akershus

www.akersmus.no/kulturringen

Kulturringen er et opplæringskontor for gamle håndverksfag. Målet er å verne, videreføre og gjenreise gamle håndverksfag og fag med verneverdige teknikker. Dette gjøres blant annet ved å ansette lærlinger og skaffe læreplasser i gamle håndverksfag, samt å informere om håndverksfagene på diverse arrangementer og messer. Kulturringen tilbyr personlig oppfølging og tilrettelegging for den enkelte lærling i alle små fag. Takket være støtte fra Akershus fylkeskommune har Kulturringen en unik finansieringsordning som både gir tilskudd til lærebedriften og til lærlingen. Kulturringen har lite frafall blant sine lærlinger.

MaritimeCenter

www.isegran.no

Maritime Center Fredrikstad utfører alle typer av nybygg og kopibygging av tradisjonsbåter samt alle typer av reparasjoner, restaureringsoppdrag på større seilfartøyer, seilskøyter, klassiske seil- og motorbåter. De lager master og rundholdt av heltre eller laminat til alle type båter og leverer alt av stående og løpende rigg, blokker, masteringer m.m. Arbeidet med master, stående og løpende rigg utføres ved eget verksted. Et seilloft inngår i senterets virksomhet.²⁶

Møbelverkstedet Restaurering og Møbelverkstedet Produksjon

www.mobelverkstedet.no

Verkstedet har 3 medarbeidere som kan produsere møbler og innredning og som kan håndtere de fleste skader og problemer innenfor møbelrestaurering. De behersker et bredt spekter av gamle håndverksteknikker og ulike overflatebehandlinger med olje, voks, skjellakkpolitur og lakk, og legger vekt på å behandle møblene slik at deres originalitet blir best mulig bevart. Et godt nettverk gjør

²⁶ Jeg finner imidlertid ikke noe om opplæring på senterets nettsider.

verkstedet i stand til å ta imot oppdrag som krever bistand av f.eks møbeltapetserer, treskjærer, forgyller, smed eller andre spesialister. Oppdragene spenner fra liming av enkle pinnestoler til store oppdrag med flere hundre møbler som alle skal behandles individuelt. Har hatt lærling som gjorde det godt i WorldSkills i Japan.

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

www.nidarosdomen.no/psmaler/generellside.asp?thisId=974199120

Tilbyr opplæring i fag som stenhuggerfaget, smedfaget, blyglassfaget og gipsmakerfaget. Allerede i 1982 vedtok Stortinget at NDR skulle opprettholdes som et kompetansesenter for bevaring av eldre bygninger i stein. NDRs virksomhet er todelt: Byggghytten med sine lange tradisjoner er i dag den største av de to hovedvirksomheter. Den andre er knyttet til formidlingsvirksomheten for besøkende ved Nidarosdomen og Erkebispegården. I tillegg har NDR ansvar for drift av begge anleggene.

Norsk Handverksutvikling

www.nhu.no

Norsk handverksutvikling, NHU, arbeider etter oppdrag fra Kultur- og kirke departementet og Kunnskapsdepartementet med vern, videreføring og utvikling av håndverk som kunnskap, uttrykksform og yrke. NHU skal opprettholde og styrke fag som regnes som små og verneverdige. NHU har et nasjonalt ansvar for håndverkskunnskap på forskjellige nivåer:

- Det nasjonale registeret over håndverkere.
- Sikre og videreføre håndverkskunnskap som kan være i ferd med å forsvinne
- Kompetanseheving i tradisjonelle håndverksfag som er spesielt viktige for kulturminnevernet
- De små håndverksfagene som fører frem til svennebrev
- Stipendiatorordningen for håndverkere

Opplæringskontoret for søm og små verneverdige fag

www.smafag.no

Dette interessekontoret eies av de bedriftene som har lærlinger i de fagene som kontoret arbeider med. Kontoret har lærlinger i Oslo, Østfold, Vestfold og Buskerud, og kjole- og draktsyerlæringer i Akershus. Det er et bindeledd mellom lærling/ bedrift og fagopplæringssystemet og har det juridiske ansvaret for opplæringen. Målet er å videreføre fagkunnskap og å sikre rekruttering til små håndverksfag.

Senter for bygdekultur

www.hjerleid.no

Hjerleid i Dovre rommer både Handverksskolen, Norges eneste videregående treskjærerutdanning, og Senter for bygdekultur, et kompetansesenter innenfor tre og håndverk. Handverksskolen er stiftet av Senter for bygdekultur as, som eies av Stiftelsen Norsk Kulturarv.

Hjerleid ble startet i 1886 og er i dag den eneste som tilbyr en fagutdanning for treskjæring. Dette er et videregående kurs Vg2 Design og trearbeid, med hovedvekt på treskjæring. Kurset bygger på Vg1 Design og håndverk, men alle som har realkompetanse eller annen utdanning kan også søke. Senter for bygdekultur driver en godkjent lærebedrift der lærlinger kan ta læretida i treskjærerfaget. Etter to år kan man ta svennebrevet.

Senter for bygdekultur organiserer og tilbyr et bredt utvalg av ukes- og helgekurs. Kursene tar for seg teknikker som treskjæring, maling, lasering, tredreiing, ikonmaling, gyldenlær og verktøysliping. Det holdes også kurs for barn. Andre kurs rettes spesielt mot forskjellige bransjer. Senter for bygdekultur tilbyr også rådgivningstjenester innenfor bygningsvern. Vi tilbyr også veiledning i produksjon og valg av

riktig materiale til nybygg og istandsetting av eldre hus og konstruksjoner.

Den tradisjonsrike Hjerleidutstillinga, landets eldste elevutstilling, arrangeres hver år i juni. Utstillinga er en viktig kulturinstitusjon for Nord-Gudbrandsdalen og for alle som er interesserte i treskjæring, kunsthåndverk og byggematerialer. Hvert år, i april, arrangeres Nordisk treseminar i samarbeid med Norges Husflidslag.

SVERIGE

Hantverksakademin

www.hantverksakademin.se

Hantverksakademin AB är en friskola ägd av Stockholms Hantverksförening. Gymnasieskolan är inne i sitt andra verksamhetsår och kommer att ha ca. 550 gymnasieelever fullt utbyggt. Dessutom har skolan ett vuxenutbildningsprogram med ca. 150 elever. Skolan har demonstrationsverkstäder 9 olika material, egen restaurang och gym. Skolans utbildningsmetod är modern lärlingsutbildning, uppdragsbaserat lärande och portfolio. Eleverna lämnar skolan med högskolebehörighet och ca. 2000 yrkestimmar i ryggen. Gymnasieskolans arbetsätt genomsyras av utveckling och med yrkesinfärgade kärnämnen.

Hantverksakademin har också utvecklat en modern 2-årig lärlingsutbildning för vuxna efter en modell som fra 2008 blivit riksdekkande.

Hantverksskolan i Mariestad – Dacapo

<http://www.dacapo.mariestad.se/>

Inngår i Institutionen for Kulturvård ved Göteborgs universitet og tilbyr 180 stp utdanning i bl.a. bygghantverk og Trädgårdens hantverk och design. Bygghantverksprogrammet är en utbildning som erbjuder kunskaper och färdigheter för kvalificerat hantverksmässigt byggnadsarbete. Utbildningen är inriktad mot bygghantverk och byggnadsvård med möjlighet till fördjupning inom träarbete och murarbete. Trädgårdens hantverk och design är en yrkesrettet utdanning over to eller tre år.

Dacapo arbeider også for å styrke forskning knyttet til sine praktiske utdanningstilbud.

Näas Byggnadsvård

www.bvn.se/Kultur_Default.aspx?id=40551

Byggnadsvård Näas är Västsveriges centrum för praktisk byggnadsvård. Verksamheten är Sveriges första byggnadsvårdscentrum. Idag är centret det enda som drivs med offentliga medel. Näas Byggnadsvård är bra på gamla hus, material och tekniker: "Mycket kan vi svara på direkt när du frågar. Annat kräver kanske efterforskningar. Vår främsta styrka är att vi vet vem som vet och var man hittar svaren. Hos oss kan du få tips på duktiga hantverkare och hitta byggmaterial som byggvaruhuset inte tror finns. Inom vår organisation finns även ett av landets främsta konserveringsateljéer med expertkunskap inom måleri, trä, metall, textil mm."

Sätergläntan

www.saterglantan.se

Sätergläntan i Insjön, Dalarna är en skola som utbildar med folklig tradition som grund för olika hantverkstekniker samt som inspirationskälla för nya uttryck. Utbildningarna är ettåriga. Efter första året kan eleven bygga på med ett andra år. Årskursene er i Folklig väv, Folkligt smide, Sömnad – folklig mode

og Tr"- form och tradition.

Året om anordnas även kurser på en till fem veckor i olika slöjdtekniker. De öppnar för nya kontakter och olika former av slöjd. På Sätergläntan träffas slöjd- och kulturintresserade från hela Sverige. Hit kommer också besökare och elever från andra länder.

Stiftelsen Hantverk och Utbildning

<http://www.hantverk-utbildning.se>

Leksands kommun är huvudman för Stiftelsen Hantverk & Utbildning. Stiftelsen Hantverk & Utbildning skall stimulera kompetensutveckling och entreprenörskap, samt vara ett resurscenter för svenskt hantverk där man kan få aktuella och viktiga uppgifter inom skilda områden:

- Bedriver [KY](#)-utbildningar på Entreprenörskolan i Leksand.
- Är huvudman för [Leksands Folkhögskola](#).
- I samverkan med [Svensk Handel](#) utarbета och genomföra eftergymnasiala utbildningar inom handelns område.
Arbeta med kompetensutveckling för verksamma inom handelns område.
Initiera forskning inom handelns- och småföretagarsektorn.
- I samverkan med [Lantbrukarnas Riksförbund](#) utarbета och genomföra eftergymnasiala utbildningar för affärsutveckling inom landsbygdsföretagande.
Arbeta med kompetensutveckling för verksamma inom landsbygdsföretagande.
- Handläggning av Gesäll- och Mästrbrev för hela landet.
Driva projekt inom hantverkssektorn.
- Information om hantverks- och yrkesutbildningar, även internationellt.

Colleges in Iceland – offering craft courses

Name: Fjölbrautarskóli Suðurnesja
Street: Sunnubraut 36
City: 230 Reykjanesbæ
Country: Iceland

Contact: Ólafur Jón Arnbjörnsson
Telephone: +354 421-3100
Email: olijon@fss.is
Website: www.fss.is

Courses:

Name: Fjölbrautarskóli Norðurlands vestra
Street:
City: 550 Sauðárkrúkur
Country: Iceland

Contact: Þorkell V Þorsteinsson
Telephone: +354 455-8000
Email: keli@fnv.is

Website: www.fnv.is

Courses:

Name: Verkmenntaskólinn á Akureyri
Street: Hringteig 2
City: 600 Akureyri
Country: Iceland

Contact: Sveina Björk Jóhannesdóttir
Telephone: +354 464-0300
Email: ongulsstadir@ongulsstadir.is
Website: www.vma.is

Courses:

Name: Tækniskólinn í Reykjavík
Street: Skólavörðuholti
City: 101 Reykjavík
Country: Iceland

Contact: Baldur Gíslason
Telephone: +354 522-6500
Email: bg@ir.is
Website: www.tekno.is - <http://ir.is/> - <http://fti.is/>

Courses:

Name: Iðnskólinn í Hafnarfirði
Street: Flatahrauni 12
City: 220 Hafnarfirði
Country: Iceland

Contact: Jóhannes Einarsdóttir
Telephone: +354 585-3600
Email: johannes.einarsson@idnskolinn.is
Website: www.idnskolinn.is

Courses:

Name: Fjölbrautarskólinn í Garðabæ
Street: Skólabraut
City: 210 Garðabæ
Country: Iceland

Contact: Þorsteinn Þorsteinsson

Telephone: +354 520-1600
Email: thorst@fg.is
Website: www.fg.is

Courses:

Name: Fjölbrautarskóli Suðurlands
Street: Tryggvagötu 25
City: 800 Selfoss
Country: Iceland

Contact: Sigurður Sigursveinsson / Örylgur Karlsson
Telephone: +354-482 2111
Email: sigurdur@fsu.is
Website: www.fsu.is

Courses:

Name: Myndlistaskólinn í Reykjavík
Street: Hringbraut 121
City: 107 Reykjavík
Country: Iceland

Contact: Ingibjörg Jóhannsdóttir
Telephone: +354 551-1990
Email: ingibjorg@myndlistaskolinn.is
Website: www.myndlistaskolinn.is

Courses:

Name: Heimilisiðnaðarfélagið Íslands
Street: Nethyldur 2E
City: 110 Reykjavík
Country: Iceland

Contact:
Telephone: +354 551 5500
Email: hfi@heimilisdnadur.is
Website: <http://www.heimilisdnadur.is/>

Courses: <http://www.heimilisdnadur.is/skoli.html>

Name: Fornverkaskólinn – Hólar College-Ferðamálaeild/Byggðsafn Skagfirðinga/Fjölbrautaskóli
Street: Norðurlands vestra

City: 110 Reykjavík
Country: Iceland

Contact: Sigríður Sigurðardóttir / Guðrún Þóra Gunnarsdóttir
Telephone: +354 453 6173 / +354 455 6300

Email: bsk@skagafjordur.is – ggunn@holar.is

Website: <http://www.holar.is/fornverk/> -

Courses: <http://www.holar.is/fr405.htm>

Vedlegg 2

Vandring i Norden fra Håndarbejdets Fremmes Seminarium 2003-2007

Studerende med Nordisk baggrund der studerer på Uddannelsen til Professionsbachelor i tekstile fag og formidling:

Årstal	Navn	Fra
2005	Anette Iselin Hasaas	Norge
2005 (overflytning fra Viborg)	Thora Briet Petursdóttir	Island
2005	Camilla Vasvic	Norge
2005 (Stoppet august 2007)	Ellen Murud	Norge
2005	Helga Oddsdóttir	Island
2006	Halla Erlendsdóttir	Island
2006	Herdís Jónsdóttir	Island
2006	Eva Valbórsdóttir	Island
2007	Anna Smaradóttir	Island
2007	Agnes Östergren	Sverige

Studerende i observationspraktik:

Tidspunkt	Studerende	Praktiksted
15-11-2004 / 27-11-2004	Sara Steen Andersen	Husstjórnaarskólinn i Reykjavík Island
15-11-2004 / 27-11-2004	Karen Krog Nielsen	Husstjórnaarskólinn i Reykjavík Island
14-11-2005 / 25-11-2005	Marie Døllner	Malmö Dramatiska Teater Sverige
13-11-2006 / 24-11-2006	Anette Iseling Hasaas	Elle (Magasin) i Oslo Norge
3. semester efteråret 2006	Thora Briet Petursdóttir	Fjölbrautaskólinn i Gradabæ Island
13-11-2006 / 24-11-2006	Camilla Vasvic	Skjelland Group i Nøtterøy Norge
13-11-2006 / 24-11-2006	Ellen Murud	Les Femmes i Oslo Norge
12-11-2007 / 23-11-2007	Hannah Hanley	Malmö Teater Sverige
12-11-2007 / 23-11-2007	Herdís Jónsdóttir	Fjölbrautaskólinn Island
12-11-2007 / 23-11-2007	Halla Erkebdóttir	Thjodleikhusid Island
12-11-2007 / 23-11-2007	Helga Oddsdóttir	Leikfelag Akureyni Island

Studerende i specialiseringspraktik:

Tidspunkt	Studerende	Praktiksted
28-08-2006 / 26-11-2006	Marie Døllner	Textil Museet i Borås Sverige

Vedlegg 3

Udenlandske studenter på Odense Tekniske Skole videregående malerskole 2003-2008:

2003

Mette Nordviken, Norge

2004

Ingen

2005

Hilde Håbrekke, Norge

2006

Hilde Håbrekke, Norge

2007

Hilde Håbrekke, Norge

Astrid Trandem, Norge

Trine Risa, Norge

Randi Lilleskog Hanssen, Norge

2008

Astrid Trandem, Norge

Trine Risa, Norge

Randi Lilleskog Hanssen, Norge

Vedlegg 4

Oversikt over utplassering av lærlinger fra Kulturringen i Akershus 1998-2008

Fag	Sted	Tid	Finansiering
Forgyller	Stockholm	2-3 måneder	Leonardo
Skipssmed	Ostindiafararen, Göteborg	Noen måneder	Leonardo
Snekker	Hawker, London	4 måneder	Leonardo
Repslager	Old Dockyards, London	3-4 måneder	Leonardo
Repslager	Frankrike	2-3 uker	Leonardo
Salmaker	Surrey	10 måneder	Leonardo
Forgyller	København og Stockholm	2 måneder	Leonardo
Forgyller	München	3 måneder	Leonardo
Smed	Gent	10 måneder	Leonardo
Smed	York	12 måneder	Leonardo
Kurvmaker	Flere steder i Danmark og Sverige	Gjennom hele læretiden	

Konklusjon 1

Kulturringens lærlinger har vært mye ute i utplassering, men det har vært like mye ute i Europa som det har vært i Norden. Det har faktisk vært vel så enkelt å finne partnerbedrifter i Europa som i Norden.

Konklusjon 2

I den senere tid har lærlingene vært lite interessert i å være utplassert i andre land. Grunnene kan være flere: Familie, små barn, hunder, vegring for å reise fra venner, redsel for ikke å skjønne språket, generell hjemmekjærhet.

Vedlegg 5

Förteckning över hotatade hantverksyrken, Stockholms Hantverksförening 2004

Blyglasmästare
Boktryckare
Borstbindare
Byggnadsplåtslagare
Båtbyggare
Ciselör
Dekopör (intarsia-möbelsnickeri)
Dekorationsmålare
Etuimakare, Väskmakare
Förgyllare, Handförgyllare
Garvare
Gelbgjutare/Gjutare
Gråstensmurare
Halmtakläggare
Handskmakare
Handstickare
Handvävare
Hattmakare
Herrskräddare
Kakelugnsmakare
Klensmed, verktygssmed
Klockgjutare
Kopparslagare
Korgmakare
Mjöldnare
Modist
Murare
Orgelbyggare
Ortepedskomakare
Perukmakare
Privatbokbindare, handbokbindare
Repslagare
Smed (brukssmed)
Stenhuggare
Stuckatör
Takspånläggare
Tapetmakare, Tapettryckare
Timmerman
Träbildhuggare
Träsnidare
Träsvarvare
Tunnbindare
Vagnmakare

Nedan följer exempel på hantverksyrken som inte längre har några utövare (28):

Blockmakare
Blytäckare
Buntmakare
Bältare
Grytgjutare
Hjulmakare
Kammakere
Karduansmakare
Knappmakare
Konterfejare
Mässingslagare
Mältare
Nålmakare
Possementmakare
Pumpmakare
Remsnidare
Sejlare
Senkelmakare
Skinnare
Skärslipare
Spormakare
Spiksmed
Stockmakare
Stolmakare
Svarvare
Sämskmakare
Vantmakare
Överskärare

Vedlegg 6

Island – anerkendte håndværksfag

15 fag er anerkendt efter bekendtgørelse nr 940/1999:

- Bundtmaker
- Glassliber, speilmaker
- Gull- og sølvsmed
- Hattemaker
- Instrumentmaker
- Kjolesyer
- Herreskrædder
- Dameskrædder
- Gravör
- Billedudskærer
- Skomaker
- Sko-reparation
- Stenhugger
- Sadelmaker
- Urmaker

Av de 15 fagene er der 4 som skoler giver regelmæssige kurser i: Gull- og sølvsmed, kjolsyng, herreskrædder og dameskrædder. De andre fagene er undervist når der finnes elever der vil ha undervisning i faget. For det meste er de skomakere og sadelmakere.

23. september 2007

Skulína Kjartansdóttir

